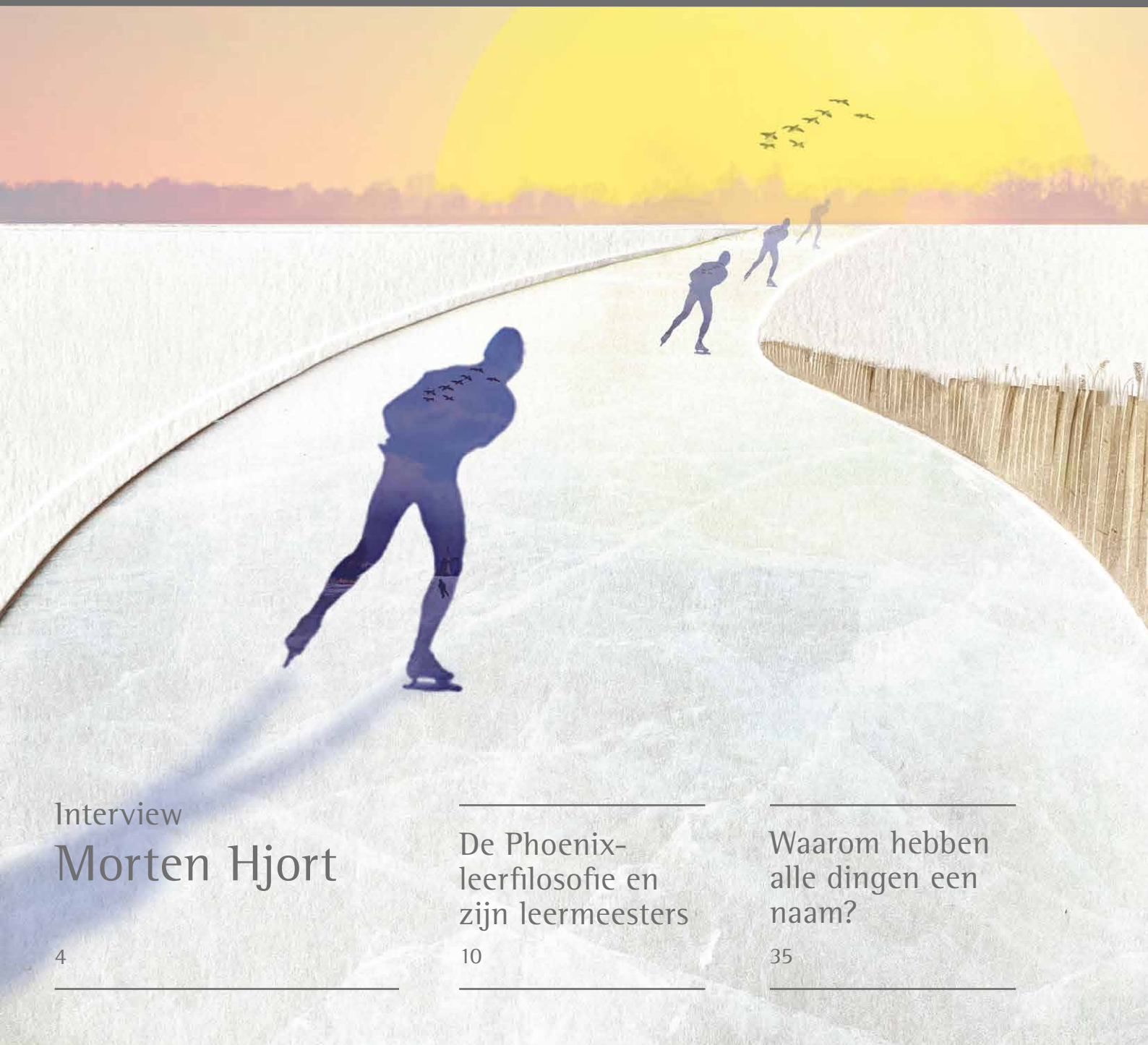

NUMMER 41 • DECEMBER 2024 • JAARGANG 21 • VRIJPLAATS PHOENIX

Vuurvogel

OP DE STROOM VAN TRADITIES | ODE AAN EEN LEERMEESTER

Interview

Morten Hjort

4

De Phoenix-
leerfilosofie en
zijn leermeesters

10

Waarom hebben
alle dingen een
naam?

35

Phoenix Opleidingen

Raiffeisenlaan 26 A
3571 TE Utrecht

Tel 030 - 271 13 83

Nieuwegracht 16
3512 LR Utrecht

Tel 030 - 238 05 47

www.phoenixopleidingen.nl
vuurvogel@phoenixopleidingen.nl

Eindredactie
Manon Miessen

Redactie
Saskia Bultman-Beele
Ton Smits
Chris Tils

Vormgeving
lawine.design

Cover
Angelique Verheij

Phoenixopleidingen

Phoenix-Opleidingen

Vuurvogel

Op de stroom van tradities

ODE AAN EEN LEERMEESTER

In welke traditie sta jij in je werk als begeleider? Wie beschouw je als jouw leermeesters en wat betekent dit in je werk van alledag?

Deze vragen stelden we aan jou, onze lezer, bij het verschijnen van de vorige Vuurvogel. Midden in dit thema zaten we, toen onze eigen leermeester Wibe Veenbaas dit najaar overleed. Onze dierbare Wibe, die zelf zo graag over zijn leermeesters sprak. De laatste jaren deed hij dat nog af en toe voor de trainers van Phoenix, in de avonduren, als het werk van de dag achter ons lag. Dan zat hij op zijn stoel in een kring van boeken, readers en schriftjes, waarin zijn aantekeningen van jaren de kantlijnen vulden. En dan vertelde hij over de mensen die richtingwijzers waren geweest in zijn denken over ons vak.

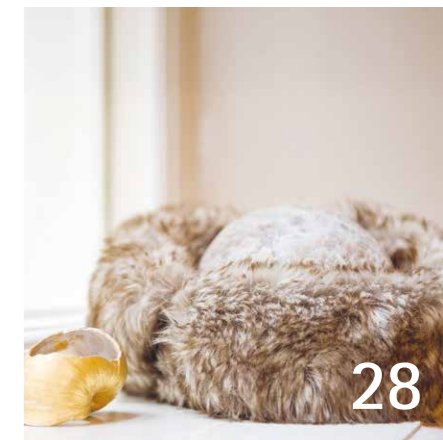
In het kader van het thema van dit nummer – Op de stroom van tradities – leek het ons mooi om onze lezers mee te nemen in de sfeer van die avonden met Wibe. Mirjam Broekhuizen, jarenlang kompaan van Wibe in het smeden van zijn gedachtegoed, maakte portretten van vier van zijn voorgangers, wier lessen doorklinken in het werk dat we doen en in alles wat hij ons heeft geleerd. Aan collega's van binnen en buiten Phoenix stelden we de vraag wat Wibe ons heeft nagelaten, zowel in het ambacht als in de vele boeken die hij – samen met anderen – schreef.

Met alles wat Wibe heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van ons metier, zou je bijna vergeten dat hij daarnaast een sportman was in hart en nieren. Het allerliefst wilde hij herinnerd worden als schaatser, dus dat is hoe we hem op de cover hebben afgebeeld; schaatsend in het kielzog van hen die hem zijn voorgedaan.

Vaarwel lieve Wibe

Manon
Miessen

Inhoud

4	Interview Morten Hjort: Met het oog op de toekomst, in het licht van het verleden	22	Wat Wibe ons nalaat... in zijn boeken
8	Gedicht: <i>Drijfhout</i>	28	De schat doorgeven
9	Thuiskomen	30	De wereld waarnemen
10	De Phoenix-leerfilosofie en zijn leermeesters	32	Wat Wibe ons nalaat... in het ambacht
15	Column: Ton Smits	35	Waarom hebben alle dingen een naam?
16	Een veld van goud	40	Gedicht van Joke Goudswaard
18	Oude tranen		
20	Media		

Met het oog op de toekomst, in het licht van het verleden

TEKST: TON SMITS EN SASKIA BULTMAN-BEELE BEELD: PHOTOCOLORS

Morten Hjort en Wibe Veenbaas: enkele decennia trokken ze samen op, als leerling en leermeester, nadat Morten begin deze eeuw aanmonsterde op het Phoenix-schip. In 2017 nam Morten het roer van Wibe over. Op 24 september 2024 overleed Wibe Veenbaas op 74-jarige leeftijd. Wat betekent zijn heengaan voor Morten als leider van Phoenix? En wat is de betekenis voor Phoenix Opleidingen?

Een adempauze in de tijd. Het is bijna zomer in 2020 als Wibe Veenbaas een kaars aansteekt tijdens een online ochtendsessie van de reeks die Phoenix Opleidingen in coronatijd introduceerde. Een bijzondere tijd, waarin ons menszijn persoonlijk en professioneel op de proef wordt gesteld. In deze laatste ochtendsessie vertellen Morten en Wibe hoe de transitie van het leiderschap tussen hen in 2017 plaatsvond en hoe je als leider in transities jezelf als instrument kan inzetten bij het doorgeven van traditie.

Dan wordt het herfst in 2024. De eerste redactievergadering voor deze Vuurvogel met oorspronkelijke titel *Op de stroom van tradities* is net achter de rug als we vernemen dat Wibe is overleden. Overal worden lichtjes aangestoken. Een adempauze in de tijd.

Ook al is zijn plek in de ordening al enige tijd geleden opgeschoven, het overlijden van Wibe heeft onherroepelijk betekenis voor Morten, persoonlijk en als leider van het opleidingsinstituut. 'Mijn leermeester, herkansingsvader, compagnon en vriend is gestorven.' Grote, zorgvuldig uitgesproken woorden uit de mond van de man die op vijftienjarige leeftijd zijn vader verloor. 'Dat Wibe er niet meer is, doet mij natuurlijk verdriet, maar het grootste gevoel is dat van dankbaarheid. We hebben het samen

volbracht, het is goed en eervol rondgekomen.' En dan, na een korte stilte en een glimlach om zijn mond: 'Wibe en Jannie beleefden het afgelopen najaar een tijdelijke comeback. De overdracht van het leiderschap van Phoenix was in 2017; zij waren dus al een tijdje wat meer op de achtergrond [zie ook het kader, red.] Maar de afgelopen maanden waren ze weer vól aanwezig. Dat had ik niet kunnen bedenken, het heeft iets leuks en verrassends. Ik heb genoten van hun bezoek.'

'Waar mensen Wibe soms te metaforisch of abstract vonden, had ik het idee dat ik goed verstond wat hij bedoelde'

Heldere taal

Morten Hjort en Wibe Veenbaas leerden elkaar zo'n 25 jaar geleden kennen. Hij verstond de tekens van Wibe en wist ze – zo hoorde je wel eens – soms nog beter verstaanbaar te maken. 'Toen we elkaar voor het eerst ontmoetten, heb ik Wibe tijdens een NLP-training gemodelleerd. Later hoorde ik dat hij tegen een Phoenix-collega had gezegd: "Ik ben >

wel vaker gemodelleerd, maar nog nooit zo goed begrepen. Waar mensen Wibe soms te metaforisch of abstract vonden, had ik het idee dat ik goed verstond wat hij bedoelde. En soms wilde ik er dan nog iets aan toevoegen – in elk geval voor mezelf – om het goed uit te kunnen leggen. Ik houd van gedichten en metaforen, maar ook van heel heldere taal.'

Het afscheid van Wibe roept bij Morten beelden op van het ritueel waarmee het leiderschap acht jaar geleden aan hem werd overgedragen. 'Ik kreeg toen van Jannie en Wibe een cadeau: een beeld van twee vogels. Daarna drapeerden zij een soort kleed om mijn schouders – en eerlijk gezegd vond ik dat toen wat veel van het goede –, namen achter mij plaats en spraken enigszins plechtig tot de Phoenix-gemeenschap: "Wij presenteren Morten aan jullie." Ze stonden letterlijk achter mij. En ergens herhaalt zich dat beeld. Alleen staan ze nu niet meer letterlijk achter mij; fysiek zijn ze daar niet meer. Tegelijk voel ik hun aanwezigheid in mij veel sterker. Je zou kunnen zeggen: nu het leger wordt achter mij, wordt het voller in mij.'

De tijd nemen

Als leerling en leermeester trokken Morten en Wibe zo'n vijftien jaar binnen Phoenix op, totdat Morten het stokje overnam. 'Het unieke in de reis met Wibe is, dat ik heb kunnen wachten totdat ik er echt klaar voor was. Er is nooit een moment geweest waarop ik als het ware naar voren werd geduwd: nú moet jij het doen. Eerder andersom: ik heb wat langer gewacht op het overnemen van het leiderschap, tot het moment dat Wibe er klaar voor was. Als dat 2019 was geworden in plaats van 2017 was het voor mij ook goed geweest. En als de overdracht eerder was geweest, dan had ik mij er wel doorheen geïmproviseerd. Dat ken ik goed in mijn geschiedenis: dingen doen waar je eigenlijk nog niet klaar voor bent. Dus het wachten, echt de tijd nemen, was waardevol. Daarmee maakte ik iets rond dat ik nog niet zo goed kende.'

'De ruimte om met dit instituut mijn eigen koers te varen is wat vrijer'

In het doorgeven van de traditie, blijft er iets en wordt er ook iets anders.

'Voor mijn gevoel komt het nu allemaal nog iets meer op mij aan. Tot halverwege vorig jaar kon je Wibe nog tegenkomen in onze panden aan de Nieuwegracht. Trainers konden nog een vijfdaagse doen bij Wibe of met een vraag bij hem langsgaan in Baarn. Om nog iets van die essentie op te halen, om zijn verhalen te horen, om dicht bij die oorsprong te komen. Dat stimuleerde ik enorm. Want zoals hij het, vanuit zijn plek in de ordening, kon vertellen, zo kan ik het niet. Nu is het aan mij om het gedachtengoed in leven te houden.'

'Ik had hetzelfde gevoel toen mijn moeder stierf en ik op haar begrafenis sprak, en ik zag hoe de kinderen van Thomas [de broer van Morten, red.] naar mij keken. Ik dacht: het is nu mijn rol om hen iets te leren over de manier waarop je afscheid neemt van dierbaren. Eerder was de generatie achter mij daarvoor verantwoordelijk, nu is het aan mij. Zo voel ik het bij Phoenix nu ook. En het doet mij goed: het geeft elke volgende stap die ik met Phoenix wil zetten een zuiverder kans. De ruimte om met dit instituut mijn eigen koers te varen is wat vrijer. Die twee gaan dus samen: de wil om de traditie in leven te houden en het gevoel dat er wat meer ruimte is voor een volgende stap in de evolutie.'

Staat Phoenix Opleidingen nu voor een transitie?

'Die vraag krijg ik – in verschillende bewoordingen – wel vaker: wat wil jij nog met Phoenix, de komende tien jaar? Wat ga jij ervan maken? Ik voel meer dat we een schakel zijn in de tijd, dan dat er een omslagpunt aankomt. Het gedachtengoed van Phoenix, daar woon ik in én ik zie ook dat er dingen veranderen. Er klopt een nieuwe generatie op de deur. Een aantal trainers van het eerste uur neemt afscheid. Er komt dus vernieuwing aan. Maar ik verwacht niet zozeer dat er een snelle transitie plaatsvindt. Het is meer: hoe zal ons gedachtengoed resoneren in deze tijd?'

Kun je een tipje van de sluier oplichten?

'Thema's waar we steeds meer mee te maken krijgen zijn gender, milieu, diversiteit en polarisatie. Vanuit de plek die we hebben en de ordening is het niet betrouwbaar om

bijvoorbeeld te zeggen: bij ons ben je aan het juiste adres voor alle gendervraagstukken. Dan trekken we een veel te grote broek aan. Waar we vooral iets in kunnen betekenen, is in het doorgeven van tradities. Met de tijd mee en niet in de waan van de dag. Zo denken we nu na over het instellen van een Phoenix-fonds, zodat we mensen een kans kunnen geven om bij ons een opleiding te volgen die dit anders niet kunnen doen. Met het idee dat zij in hun leefomgeving weer iets van Phoenix kunnen doorgeven. En als het bijvoorbeeld gaat over polarisatie, dan zouden we mee kunnen werken aan een project om op een meer menselijke manier met conflicten om te gaan. Maar we moeten wel bescheiden blijven: we zullen nooit voor iedereen iets kunnen betekenen. Dat kunnen we gewoonweg niet waarmaken, gezien onze omvang. We zijn een gehechte club, met een grote mate van nabijheid. In die gehechtheid kunnen we leren. Elke cursusdag die we geven moet een bijzondere ervaring zijn, voor de deelnemers en voor de trainers. Ik zie niet hoe we dat kunnen behouden als we bijvoorbeeld twee keer zo groot worden. En dat is ook niet nodig om aan betekenis te winnen. Een van de mooiste manieren om naar het succes van Phoenix te kijken is je de vraag stellen: hoeveel Phoenix-jes zijn er in het land ontstaan? Sommige deelnemers aan cursussen komen bij ons werken, anderen nemen het mee in hun leven en weer anderen beginnen een eigen school of instituut. Zo groeit de gemeenschap Phoenix, zonder dat wij elk jaar meer groepen starten. Het bestendigt meer.'

'Waar we vooral iets in kunnen betekenen, is in het doorgeven van tradities'

En zo roept de nalatenschap van Wibe en Jannie het beeld op van een oude olielamp die van generatie op generatie wordt overgedragen. Met voldoende olie om het licht te dragen, een vlam om het te ontsteken en ogen om het te zien. Morten: 'Op de uitvaart van Jannie zei ik: ik draag het gedachtengoed van Phoenix op aan Wibe en de plek aan Jannie. Dat zie je heel mooi in die instituten. Het gedachtengoed van Phoenix heeft veel mensen geïnspireerd, maar de traditie van het maken van een plek om thuis te komen, is

ook overgedragen. Het vrouwelijke van de context en het mannelijke van het kader komen daarin samen.'

Wat zal in het spanningsveld met de buitenwacht altijd blijven oplichten? Met andere woorden: wat zijn de kroonjuwelen die Wibe nalaat?

'Ontmoeting is alles, ontmoeting is het werkterrein. Bij onszelf en bij de ander. We gaan daarbij uit van een lerende, betekenisgevende en zingevende context: ongeacht wat zich in het leven aandient, je kunt ermee leren omgaan en er zin aan geven. We zijn leerling van het leven. In dat proces zit je autonomie. En in ons leerproces treffen we iets aan dat veel groter is dan wij zelf zijn; er zijn dragende principes waarbinnen we ons eigen pad kunnen maken. In de naam Phoenix, tot slot, zit besloten dat dingen eerst dood moeten gaan, voordat er iets nieuws kan worden geboren. Deze essenties zul je altijd blijven terugvinden in de opleidingen van Phoenix. Het klinkt eenvoudig, maar voor veel mensen is het een klus om te leren hoe het abstracte zich vertaalt naar het concrete: je moet de parels ook leren rijgen.'

In 1995 creëerden Wibe Veenbaas, zijn vrouw Jannie en Piet Weisfelt met Phoenix een plek om je plek te vinden. Een vrijplaats. Een plek waar de ontmoeting centraal staat, waar mensen komen om af en toe aan te leggen, zichzelf te vinden of zichzelf weer op te halen en weer verder te gaan in het leven. De wegen van Wibe en Piet liepen na verloop van tijd uiteen; in 2000 verliet Piet Weisfelt Phoenix en volgde zijn eigen professionele pad. Wibe en Jannie bleven hun leven lang nauw betrokken bij Phoenix Opleidingen. Jannie Veenbaas-Oomkes overleed op 20 februari 2023.

DRIJFHOUT

Drijfhout, meegevoerd, stromend, zonder kompas over zee,
Van een ontwortelde cederboom, een vervallen huis,
een scheepswrak, of een krat.
Overbrug ik, door stormen en vloedgolven een behoorlijk eind weg.

Jarenlang, op stroom gekomen, aanspoelend langs een oever,
Gezandstraald en door zon en zilt water verzacht, met een grijze glans.
Sporen minder zichtbaar aan het oppervlak,
Ingebed, vorm gekregen.

Na verloop van tijd, samengedreven, verzameld drijfhout,
Tot rust gebracht in een stille oceaan.
Vertraagt de stroming, lijkt stremming te geven.
Een vloot! Met bemanning en voorraad
Bereikt verre, anders onbereikbare bestemmingen.

JOS COZIJNSEN

BEELD: MATHEW SCHWARTZ

Thuiskomen

TEKST: MANON MIESSEN BEELD: PHOTOCOLORS

Mijn favoriete plekje bij Phoenix was jarenlang de keldertrap op Nieuwegracht 16. Niet de trap die vanaf de hal naar de kelder gaat, maar de 'geheime' trap die je kunt zien onder de glazen plaat in de vloer van de grote zaal. Jannie Veenbaas had daar ooit een lampje neergezet, dat uit het donker zijn licht liet schijnen naar wie zijn blik neergeslagen had. Een bemoedigend puntje van licht, alsof ze je met dat lichtje even wilde laten weten: ik heb je gezien, je bent niet alleen.

Mijn favoriete plekje vroeger thuis was de grote stoel naast de kachel, waar ik boekjes las terwijl mijn moeder de aardappelen schilde, of waar ik de knopen uit de knopendoos ordende terwijl zij aan het strijken was. Alle ruimte om te leren en de wereld te ontdekken.

Jannie was voor mij aanwezig in alles wat Phoenix voor mij tot een thuis maakte, van de aankleding van de panden en de verse bloemen op tafel, tot het welkom van de verzorging. Jannie wist een plek te maken waar ik me welkom voelde om mezelf te zijn en tegelijkertijd de aanmoediging vond om te groeien. Zo maakte ze van Phoenix een plek van leren. Of een plek om je plek te vinden, zoals Wibe altijd zei.

Leermeester... ik vind het vaak zo'n groot woord. De vrouwen die ik mijn leermeesters noem, deden alles en niets tegelijkertijd. Als ik moet beschrijven waarin hun betekenis schuilt, voor mij, moet ik zoeken naar woorden en voel ik bijna schroom om ze op te schrijven. Zo simpel kan het toch niet zijn? Een lampje in het donker? Een gezellig huis? Stilte en aandacht?

Toch maakten ze voor mij alle verschil. Op belangrijke momenten in mijn leven gaven ze bedding aan dat wat zich in mij voltrok. Niet door hun wijze raad, niet door uitleg of aanwijzingen, maar door een luisterend oor of een bemoedigende blik.

Door vertrouwen in me te hebben en de context te maken waarin ik me ontplooi kon. En door op momenten dat het nodig was, een kaarsje op te steken bij de Sterre der Zee in Maastricht. Of gewoon, in een hoekje bij Phoenix.

Leren heeft een relationele basis. Meer en meer kom ik erachter hoe belangrijk nabijheid en de bedding zijn als grond voor het leerproces. En meer en meer ben ik mijn leermeesters dankbaar voor hoe ze me daarin zijn voorgegaan. 🌸

De Phoenix-leerfilosofie en zijn leermeesters

TEKST: MIRJAM BROEKHUIZEN

MIRJAM BROEKHUIZEN

werkte jarenlang nauw samen met Wibe Veenbaas om taal te geven aan zijn leerfilosofie. Samen schreven ze artikelen, kaders en concepten, en ze schreven het lesmateriaal voor een aantal vervolgopleidingen, zoals de masterclass *De bewegingen van de ziel*. Zij is tevens mede-auteur van het boek *Passe-partout*.

Bij de oprichting van Phoenix wilde hij samen met Piet Weisfelt en Jannie Veenbaas-Oomkes een school vormen waar mensen hun plek en stem terug zouden kunnen vinden, waar het leren draaide om menswording en zelfontplooiing, binnen de realiteit die het leven is. 'Leren leren' bleek dicht te liggen bij 'leren leven'. In het nemen van de weg die er voor je is, is het leven zelf leermeester. 'De weg is wijzer dan de wegwijzer', zei Wibe dan.

Er is nog iets dat helpt om te begrijpen waarom juist deze leermeesters inspiratiebron voor het huidige Phoenix-gedachtegoed waren. Achter dat opschalen van leren over leren naar leren over leven, zat een groot samengebond verlangen – en pijn: hoe kon een antwoord gevonden worden op de diepe verscheurdheid van de wereld, een antwoord op vervreemding en afsplitsing? Hoe kunnen we mensen leren terug te keren tot verbinding waar zij in hun splitsingen wonen?

De leerfilosofie van Phoenix staat op de schouders van magistrale denkers en er zijn er meer dan degenen die ik voor dit artikel koos. Het is onmogelijk om hun omvangrijke en diep doorwrochte werken recht te doen, ik neem datgene uit hun werk dat Wibe tot inspiratie diende en waar hij en Phoenix op voortbouwden: Norbert Elias (socioloog), Gregory Bateson (antropoloog, sociaal wetenschapper, linguïst, semioticus en cyberneticus), Martin Buber, (godsdienstfilosoof) en Maurice Merleau-Ponty (fenomenologisch filosoof).

Relationele filosofie, relationele basis

Alle vier vertrekken ze vanuit een relationele basis: ze denken in termen van relaties, verhoudingen en verbanden. Dat staat in contrast met het idee van de mens als een onafhankelijk, op zichzelf staand individu. Een andere overeenkomst is, dat ze geïnteresseerd zijn in het innerlijk

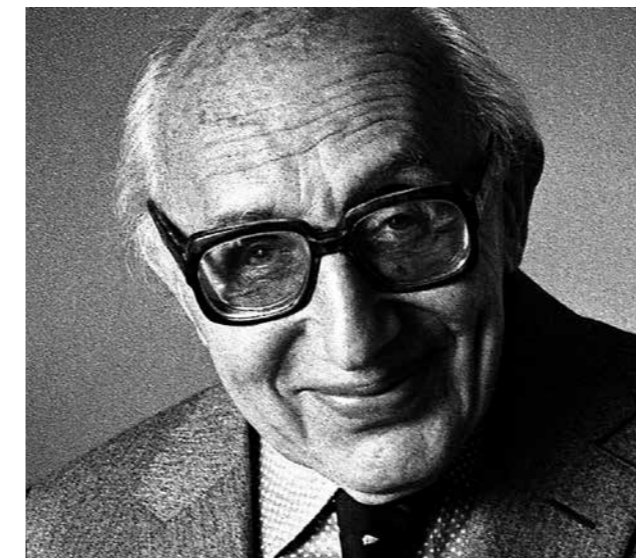
Wie staan er achter de coulissen van het ambacht van leren?

In dit artikel wil ik vier leermeesters die belangrijk zijn voor de leerfilosofie van Phoenix achter de coulissen vandaan roepen: Norbert Elias, Gregory Bateson, Martin Buber en Maurice Merleau-Ponty. Het begon met de fascinatie van Wibe Veenbaas, die ambacht wilde maken van leren. Hij zocht antwoorden op vragen als: wat beweegt mensen tot leren, hoe is de menselijke waarneming betrokken bij het leren, hoe komen mensen tot kennis en begrip? Hij vond antwoorden bij grote denkers en dan kwamen de volgende vragen er vanzelf achteraan. Hoe maakte hij dat dan weer leerbaar en overdraagbaar voor cursisten, die andere mensen op hun leerweg van dienst wilden zijn? Hoe kon hij hen leren een context voor leren te bouwen, te bieden en te zijn? Die fascinatie van Wibe is nog steeds terug te vinden in al onze opleidingen.

van de mens, maar minstens zo geïnteresseerd zijn in wat er *tussen* de mens en zijn relaties gebeurt. Denken in relationele verbanden is denken in de dans tussen het een en het andere.

Bij Phoenix willen we mensen leren relationeel waar te nemen, te kijken en te denken, terwijl het van de menselijke maat is om afgesplitst waar te nemen. Wibe zei: 'We zijn ten diepste relationele wezens en we kunnen niet op onszelf bestaan. Om onszelf te leren verstaan, om onszelf te kunnen zijn en onszelf te ontplooiën, hebben we de relaties met anderen nodig: leren heeft een relationele basis. Reflectie op ons eigen levensverhaal toont aan dat ons ik altijd onder invloed staat van zijn of haar omgeving: het ik wordt dus 'ik' dankzij de relaties met anderen en met de samenleving.' Zo leidt deze uitspraak van Wibe de eerste leermeester, Norbert Elias, treffend in.

Norbert Elias spinnen en gesponnen zijn

'Ik wens je alle plezierige opwindung die je kunt hebben zonder anderen en je eigen waardigheid te schaden'

Norbert Elias (1897-1990) was een Duits-Britse socioloog van Joodse afkomst, die beroemdheid verwierf met zijn werk over het civilisatieproces. Hij neemt je door de eeuwen heen mee om het proces van beschaven zichtbaar en begrijpelijk te maken. Hij toont aan hoe gebeurtenissen op de grotere schalen van sociale groeperingen invloed hebben op de kleinere schaal, de schaal van het individu.

Elias beschrijft het beschavingsproces ook heel praktisch in het alledaagse leven, waarin bijvoorbeeld gevoelens van schaamte door de tijd heen veranderen. In de middeleeuwen kon je zonder enige schaamte op straat plassen terwijl je daarbij een praatje met iemand maakte. Dat je begon te stinken, dat was in die tijd niet iets om je voor te schamen. Vandaag de dag word je op de bon geslingerd voor wildplassen en verzocht deodorant te gebruiken. Hij ondertitelt het proces: wanneer een maatschappij verandert, verandert ook het individu. Je kon het 'in elkaar zitten' van een individueel mens niet los zien van zijn netwerken van sociale contexten en hoe die onderling weer 'aan elkaar zitten'. Hij gebruikte voor dat proces de termen 'sociogenese' en 'psychogenese'. Sociogenese verwijst naar de ontwikkeling van sociale structuren en instituties door de tijd heen. Psychogenese gaat over de ontwikkeling van individuele psychologische structuren, hoe veranderingen in sociale normen en structuren invloed hebben op individueel gedrag, emoties en zelfbeheersing. Hij benadrukte de dans tussen deze twee processen, waarbij hij laat zien hoe maatschappelijke veranderingen vormend zijn voor individuele psychologie. Elias benadrukte dat de mens steeds meer drijven moest gaan onderdrukken en aan zelfbeheersing moest gaan doen. Terwijl in een proces van honderden jaren de maatschappelijke vervechtingen gedifferentieerder werden, was de structuur van de persoonlijkheid beschaafder geworden.

Van Wibe of van andere trainers herinner je je misschien zinnestjes als: 'je spint en je bent ook gesponnen' en 'je kunt de mens niet losknippen van de traditie waar hij uit voortkomt'. Zo komt het dat je bij Phoenix altijd werkt met de velden waar je uit voortkomt en waarin je bent ingesponnen. Wibe kon in dit verband ook zeggen: 'De mens is een verhaal en wil je de mens en zijn mores over wat goed is en wat fout is, wat schaamtevol is of niet, begrijpen, leer dan de context begrijpen waar hij uit voortkomt.' Zo kon het zijn dat hij met een Elias-bril op ging studeren om een cliënt uit Hongarije, Istanboel of Afrika te begrijpen in zijn of haar vorming. >

Gregory Bateson

alles is er al en alles is met alles verbonden

'Logica is een pover model van oorzaak en gevolg'

Dit zinnetje snap je als je door de ogen van Gregory Bateson (1904-1980) kunt kijken. Bateson had een uitzonderlijk vermogen om verschijnselen, verbanden en patronen waar te nemen. Hij onderzocht de samenhang van levende systemen: complexe, dynamische gehelen die zichzelf in stand houden door interacties met hun omgeving. Zoals een groep eencelligen, een paartje otters in een dierentuin, een groep dolfijnen, een groep mensen of een volledig ecosysteem. Bateson ontdekte hoe alle levende systemen met elkaar verbonden zijn door communicatiepatronen en feedback-loops. Hij stelde vast hoe die systemen het vermogen hebben om informatie te verwerken, te leren en zich aan te passen. Zijn conclusie was dat dat vermogen niet is voorbehouden aan menselijke systemen, maar een kenmerk is van alle levende systemen. Hij benadrukte het belang van het begrijpen van deze verbanden om het ecologisch evenwicht

te behouden. Zijn grootste zorg was dat mensen, met hun beperkte blik op het grotere geheel en de verbindingen tussen systemen, die precare ecologische samenhang niet zouden respecteren maar vernietigen. Batesons visie op leren en veranderen vertrekt vanuit deze onderlinge verbondenheid. Hij stelt dat leren inherent aan het leven is, gebonden aan en verbonden met contexten van relaties en de beschikbare condities. Dat leren spontaan verschijnt en dat leren zich herhaalt in loops of lussen, die verwijzen naar een verbindend patroon: iedere lus hangt samen met de andere lussen en ze beïnvloeden elkaar onderling. Bateson laat ons zien hoe we op de ene laag afgesplitst kunnen zijn in ons denken en waarnemen (vastzittend in een verblindend patroon), maar op een diepere laag verbonden zijn. Robert Dilts, schrijver, trainer en NLP-coach, ontwikkelde verschillende concepten gebaseerd op het werk van Bateson: het verbonden veld, de niveaus of dimensies van leren, de (neuro)logische niveaus en het concept van *double binds*. Wibe leerde van Bateson veel over het scheppen van condities voor leren op de verschillende logische niveaus, over denken in velden van relaties en hun onderlinge interacties, over de natuurlijke symbiose van alle leven en over samenleven.

In de leerfilosofie van Phoenix rondom ordening en plekbefef kom je de grotere schaal van waaruit Bateson keek en dacht tegen in de ordeningen van de natuur. Een leerfilosofie waarin de mens zijn plek terug kon vinden, niet alleen zijn plek in menselijke systemen, maar zijn plek in het grotere veld van relaties met alle leven op aarde waarmee we in wisselwerking staan. Om dit grote verband ervaarbaar te maken, gebruikte Wibe graag een tekst uit het boekje *Hoe kun je de lucht bezitten?*, waarin het indianenopperhoofd Chieff Seattle op indringende wijze de nauwe verwantschap tussen de mens en de natuur verwoordt. Geen centrale plek, maar een draadje in een veel groter web, dat zijn wij. Al begint bij Phoenix ons leren altijd bij onszelf en bij ons menszijn, we eindigen niet bij onszelf. Dat is meteen een mooi brugje naar Martin Buber.

'Zoals een melodie niet is samengesteld uit tonen, een vers niet uit woorden, een zuil niet uit lijnen, zo is het ook met de mens tot wie ik Jij zeg...'

'...Relatie kan bestaan, ook als de mens tot wie ik Jij zeg, het in zijn ervaring niet merkt. Want jij is meer dan Het weet. Jij doet meer en overkomt meer dan Het weet.'

'Hier krijgt bedrog geen kans; hier staat de wieg van het werkelijke leven.'

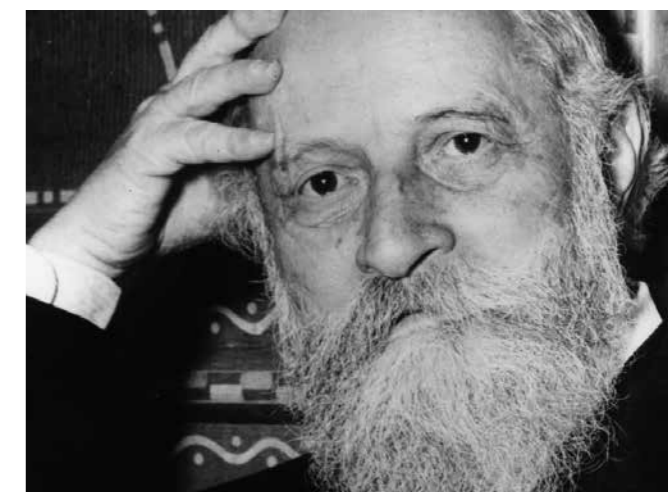
Uit: *Ich und Du*, Martin Buber

Martin Buber (1878-1965) was een Oostenrijks-Israëliisch-joodse godsdienstfilosoof. Hij maakte van de ontmoeting het centrum van zijn dialoogfilosofie, die hij uiteenzet in zijn boek *Ich und Du*. In zijn theorie zet hij twee fundamentele manieren waarop mensen de wereld en elkaar kunnen benaderen naast elkaar: de ik-jij- en de ik-het-relaties. Volgens Buber bestaat het 'ik' niet op zichzelf, maar altijd in relatie tot een ander.

In een ik-jij-relatie benader je de ander als een compleet wezen, er is sprake van een wederkerige, authentieke relatie, waarbij beide partijen elkaar als unieke individuen ontmoeten en erkennen. Het is een vorm van dialoog waarin het individualisme wordt overstegen en er ruimte is voor wederzijdse groei en transformatie. Naast de ik-jij-relatie zet hij de ik-het-relatie: een objectiverende en instrumentele manier van omgaan met de wereld en anderen. Hierin worden mensen en dingen gezien als objecten die gebruikt kunnen worden voor specifieke doelen. Buber zegt: 'Als ik mijn omgeving benader als een 'het', als een object, dan kan ik er iets aan ervaren, iets van leren, of ik kan het gebruiken voor een bepaald doel. Ik wil bijvoorbeeld afrekenen en daarom maak ik contact met de kassière. Ik zoek een partner om niet alleen te zijn.' Kenmerkend voor de ik-het-relatie is het naar mijzelf terugbuigende en het verkleinende: ik wil er iets van en ik wil maar een deel van wat die ander is, en ik ben zelf ook maar deels betrokken in dergelijke relaties. Ik-het is de basishouding voor en van alle wetenschap en het dagelijkse leven; zonder 'het' kan de mens niet leven. Maar wezenlijk voor het menszijn is ons vermogen tot ik-jij-relaties, zegt Buber. 'Dat is een relatie die ons als mens doet groeien, die kunst voortbrengt en de wereld vernieuwt.'

'Jij' zeggen tegen de wereld om mij heen kan alleen als ik met huid en haar betrokken ben, als ik van harte open ben. Mijn hele wezen gaat uit naar de ander, ik houd niets achter in deze ontmoeting, ik ben zo onbevangen en onbevooroordeeld als een kind. Het gaat mij dan niet meer om 'iets' van de ander, maar ik ben verbonden met de ander als uniek en compleet wezen. Dan pas is er sprake van een echte, wederkerige ontmoeting, een moment van een werkelijk en tijdloos contact. Daarna verandert deze jij-relatie onherroepelijk weer in een 'het' waarover ik kan nadenken. Vaak merk ik dat ik veranderd ben door dit wezenlijke contact.'

Martin Buber geloofde dat echte menselijke vervulling en ethiek voortkomen uit de ik-jij-relaties, omdat deze ons in staat stellen om authentieke verbindingen te maken en de ander in zijn of haar volle wezen te erkennen. Een leerweg, want ieder van ons ontwikkelde ook afweermechanismen tegen die wezenlijke ontmoeting. Wibe was geraakt door het werk van Martin Buber. Ergens diep van binnen weten we allemaal van de hunkering naar die momenten waarop we ons opgenomen weten in wat groter is dan wij en we – al is het maar heel even – een glimp ervaren van het mysterie van de ontmoeting. In de leerfilosofie van Phoenix is de ontmoeting zowel kwaliteitskeurmerk als de moeder van alle interventies. Bubers dialoogfilosofie komt tot uitdrukking in de ontmoeting als werkruimte en in de ontmoeting als leerlandschap. Dat brengt ons bij de betekenis van ons lijf in het ontmoetingswerk. >

Martin Buber

alle werkelijke leven is ontmoeting

Maurice Merleau-Ponty het lichaam als brief

Maurice Merleau-Ponty (1908-1961), Frans fenomenologisch filosoof, zag hoe de waarneming een fundamentele rol speelt in ons begrijpen van de wereld en in onze interactie ermee. En in dat waarnemen speelt ons lichaam dat waarneemt en ervaart een primaire rol. Hij benadrukt de nauwe band tussen lichamelijke en bewustzijn; het lichaam is immers een essentieel onderdeel van onze ervaring en perceptie. Merleau-Ponty liet zien hoe ons lichaam een inherente neiging heeft om te anticiperen en te reageren

*'We weten niet door ons intellect,
maar door onze ervaring'*

Epiloog: keer terug, kom!

Alle relationele denkers wierpen hun licht op de consequenties van afsplitsing en pleitten voor verbonden kijken, werken en denken; ieder weer andere gebieden van het ambacht van leren belichtend. Wibe kon niet anders dan in het ambacht van leren de levensschool en de ambachtsschool als een wederzijds bevruchtende dans te zien. Zo vormde zich een levende leerfilosofie. Met tevredenheid zag Wibe hoe bij

op de wereld om ons heen, wat in tegenstelling staat tot de klassieke filosofische traditie dat bewustzijn als vertrekpunt van kennis nam. Anticiperen en reageren werd gezien als iets van het bewustzijn alleen. Hij ging het debat over de lichaam-geestplitsing aan met collega-filosofen en met wetenschappers uit de psychologie. Het lichaam met zijn waarneming en ervaring kon wat hem betreft onmogelijk uitgesloten worden.

Bij Phoenix heeft het lichaam een belangrijke plek, als primair middel van waarnemen, ervaren en leren. Denk aan: 'leer het lichaam lezen als een brief', in zijn bedoelingen, bewegingen en stagnaties. En in de verschijnselform die het lichaam spreekt in een stokkende adem, een gebalde vuist, ogen die verstarren, voeten die onrustig zijn, een verkleuring van de huid, een stem die ineens van timbre verandert. Het lichaam vertelt – eerlijker dan het verhaal dat wij over onszelf vertellen – wat het aangetroffen en beleefd heeft. Op het gebied van leren staat het leren door te ervaren centraal; op ervaringen die we nog niet hebben weten te integreren en te belichamen, kunnen we niet terugvallen. De kwaliteit van leren telt alleen als het geleerde in het lijf gekomen is. In de vervolopleidingen leer je met behulp van je lichaamsgewaarzijn je waarnemende lijf als instrument in de ontmoeting te nemen. Je kunt als leraar alleen belichaamd voorgaan en voorleven in leerthema's die je zelf geïntegreerd hebt. Wibe zou hier ook zijn grote voorbeeld Milton Erickson noemen, die subtiele verschijnselen van het lichaam fijnzinnig fenomenologisch wist waar te nemen, en hoe hij daarbij zijn eigen lijf, stem en taalpatronen gebruikte. Daar oefende Wibe zich in en wie bij hem in opleidingen en workshops zat, herkent dit vast. 🐼

cursisten, als resultante van hun leerweg, hun verbonden ecologische blik zich alsmaar verdiepte en verruimde en hoe zij groeiden in het ontmoetingswerk. In gedachten hoor ik hem nog zeggen: 'De overkoepelende taak van de ontmoetingswerker is om terug te keren tot verbinding... keer op keer opnieuw terug in te ordenen op de plek waar verbinding woont.'

Vaderlijk

'Aan welke man heb jij je gelaafd?' De vraag blijft hangen in de door kaarsen verlichte ruimte. We zitten in een kring met twaalf mannen. Het is mijn eerste avond in deze groep. De stilte is bijna hoorbaar en wordt slechts onderbroken door een enkeling die niet weet wat 'laven' is. 'Welke man gaf jou voeding? Wie was je voorbeeld? Aan wie kon je je optrekken?', verklaart een van de leiders van de groep.

Bij mij was het zoeken al begonnen.

Aan wie heb jij je gelaafd? Wat een confronterende vraag! Héb ik mij wel gelaafd aan een man? Het is alsof ik met een brandende toorts licht moet laten schijnen in de donkere holtes van mijn ziel. Het duister en de leegheid overvallen me. Ja, ik heb altijd sympathie gevoeld voor mannen die knaagden aan de gevestigde orde. Voor tennislegende John McEnroe die schreeuwend en tierend op het heilige gras van Wimbledon de altijd onverstoorbare Zweed Björn Borg van zijn troon probeerde te stoten. Voor cabareticoon Freek de Jonge die, samen met Bram Vermeulen, met scherpe observaties en snijdende (lied)teksten in de jaren zeventig de wereld van kleinkunst op zijn grondvesten deed schudden. En ik kan en kon sympathie voelen voor kunstenaars in zijn algemeenheid en dwarsdenkers in het bijzonder. Mensen die vraagtekens plaatsen waar anderen kiezen voor een uitroep. Ach, het zal mijn Rebelse Kind wel zijn. Maar een voorbeeld? De idealist Joop den Uyl komt even naar boven, hij had iets vaderlijks.

Ah... VÁDERLIJKS, maar natuurlijk!

Pas dan wordt hij beschenen door het licht van mijn toorts. Hij was afwezig, vaak letterlijk en figuurlijk, zoals bij zovelen van mijn generatie. De opvoeding was uitsteed aan moeder.

Ik vertel in de kring dat ik hem pas echt goed heb leren kennen zo'n acht jaar ná zijn dood, in een periode van tweeënhalve jaar waarin ik bijna wekelijks mijn psychiater bezocht. Er was veel gebeurd in mijn leven. Een depressie, een relatie met een andere vrouw, een huwelijk waar ik wel uitbreken moest. Genoeg om mezelf eens grondig onder de loep te nemen. In dat proces van ontboezemen en ontbolsteren kwam hij steeds dichterbij. Voelbaar, bijna tastbaar, zoals ook nu, terwijl ik dit schrijf. Bij het beschouwen van mijn schema's, die mij hadden gebracht waar ik nu was, realiseerde ik mij hoeveel ik op hem lijk. Altijd voorzichtig en behoedzaam, altijd zo bij de ander, altijd die controle, en zo snel uit het gevoel.

Hij en ik: gelukszoekers of pijnvermijders?

In zijn ogen zat zoveel vuur. Maar zijn passie en speelsheid zaten verpakt in een korset van fatsoen, van normen en waarden, van 'zo doen wij de dingen'. Een oceaan van emotie en gevoel, omklemd door dikke muren die erupties moesten tegengaan. Zo bleef hij opgesloten in een huwelijk waar veel kameraadschappelijkheid was, maar geen zichtbare, passionele liefde. Mijn vader, altijd netjes in het pak, keurig gestropt, vriendelijk doch vormelijk. Succesvol ondernemer. Een man van statuur. Als hij ergens binnenkwam, kwam er ook iemand binnen.

Mijn vader, hij fluistert in mijn oor, hij moedigt mij aan. Dáár, in die kamer van mijn psychiater: 'Wat goed dat jij wél doet wat mij niet is gelukt.'

Ja papa, ter ere van jou doe ik het anders.

Een veld van goud

TEKST: SASKIA BULTMAN-BEELE BEELD: PHOTOSHOP-AI

‘Heb je je vader al eens bedankt?’

Het is 27 maart 2021 en ik zit midden in het tweede jaar van de driejarige.

Tijdens het opleidingsblok met de titel *Delf mijn gezicht* op schrijven we allemaal een gedicht met de titel *Jij*.

Hij werkt met ons allemaal. Een voor een krijgen we een plek om onze plek te vinden. Tijd en ruimte om ons gedicht voor te lezen. En daarmee tevoorschijn te komen met ons verhaal. Ik wacht en kijk liever nog even de kat uit de boom. Eerst maar eens zien wat voor vlees ik in de kuip heb. Ondertussen verwonder ik me erover hoe hij telkens de vinger op de zere plek legt. Het lijkt wel alsof hij tussen de regels door luistert en vervolgens exact dat teruggeeft wat er nodig is. Ik ben diep onder de indruk van zijn werkwijze.

In de pauze tref ik hem bij het koffiezetapparaat. Ik vraag hem rakelings naar de afslag die hij heeft genomen. Hoe is hij als voormalig gymleraar zo goed geworden in werken met de verschijnselen, met dat wat zich aandient? Terwijl ik hem deze vraag stel, vergelijk ik hem met mijn vader die ook een afslag heeft genomen, een andere. Die van gymleraar naar advocaat. Ik volgde hem na in zijn laatste beroep. Tot ik, vlak nadat ik moeder word, mijn toga aan de wilgen hang en ook een andere afslag neem. Ik zie niet hoe ik de binnenwereld van mijn moederschap kan combineren met een buitenwereld waarin ik conflicten van anderen in goede banen moet leiden. De wetten van thuis bieden houvast. Ik besluit, net als mijn moeder, drie dagen per week te gaan werken in een duobaan als coach en leidinggevende van rechtenstudenten. Tot ik word geconfronteerd met het grootste conflict dat ik nooit voor mogelijk had gehouden. Een conflict om leven of dood. Mijn eigen dochter dreigt tussen mijn vingers door te glippen.

‘Heb je je vader al eens bedankt?’

Waarvoor? Ik kijk hem verward aan. Dit antwoord had ik niet verwacht. Wat ik dan nog niet weet, is dat de nacht nog over mijn verkapte aanklacht heen moet. Zijn wedervraag reist vanaf dat moment onbewust met me mee.

‘Je moet de tocht wel maken...’ Mijn gedachten dwalen af naar de verhalende stem van trainer Joke Goudswaard. Tussen overleven, dóórleven en doorlèven ben ik dichterbij dan ooit. De ketting met Kanjerkrallen (www.kanjerketting.nl) van mijn oudste dochter is een stille getuige van alle behandelingen die ze jaren geleden heeft afgerond. En nu is het klaar!

Ineens is daar het telefoontje. ‘Ik heb verdrietig nieuws, Wibe is overleden.’ Ik schrik. Het voelt zo groot. Ik weet me er echt even geen raad mee. Met de muziek als bron en een kaarsje bij de hand kom ik bij mijn tranen. De muziek waar mijn vader zo van houdt, brengt me bij mijn dankbaarheid. Sting. *Fields of gold*. Als door een wesp gestoken, landt de vraag van Wibe in mijn lijf. Het gemiste als inspiratie. In de beweging ben ik bewogen.

Het kaartje dat ik aan het einde van *Delf mijn gezicht* op mee naar huis neem, haal ik uit mijn notitieboek. ‘Ik ben Bijdehand’. Ze waren er volop deze zomer. Gewoon in onze achtertuin. Zoveel bijen! Een veld van goud. Zien is geloven. Het is doorgegeven. 🐝

Oude tranen

TEKST: CHRIS TILS

Ik zit weer in de kring tijdens mijn driejarige opleiding bij Phoenix. Wibe komt een module geven, *Delf mijn gezicht op*. Die herinnering zit weer vol in mijn hart, in de dagen rond het overlijden en herdenken van Wibe. Ik moet telkens huilen als die herinnering bovenkomt. Wat is zijn nalatenschap voor mij persoonlijk, als mens en als trainer?

Het is 2016 als Wibe drie dagen persoonlijk werk doet met elk van de 24 cursisten. En eerlijk: ik vond het een beetje gek. Waarom zou hij nu iets kunnen doen, dat niet gewoon door mijn opleiders Mariët van Cooten en William Wilson gedaan zou kunnen worden? Wat maakt hem nou zo belangrijk dan? Ik was, denk ik, getergd.

Iets met een hekel aan voetstukken en mannen die zichzelf in mijn ogen te belangrijk maken. Iets met aannemen van mannen en vader. Ik ben er nog lang mee bezig geweest: aannemen van mannen. En soms nog steeds.

Ik ben aan de beurt, het is 14 april 2016, de dag van mijn 49e verjaardag,

maar dat durf ik niet te zeggen. Waar hij mee begint: hij loopt naar me toe in de kring, en duwt een keer tegen een schouder. Wat ik toen dacht: goh, wat een bijzondere manier van begroeten heeft die man. Wat ik nu denk: hij is toen al begonnen met diagnosticeren. Door tegen me aan te duwen, voelde hij wat mijn lijf deed als hij me raakte, contact maakte, uitdaagde.

En dan gaat hij met me aan het werk. Ik herinner me niet veel meer van het begin van zijn begeleiding, zo spannend vond ik het. Als het spannend wordt, gaat mijn geheugen op slot. Ik weet nog wel wat hij in me losmaakte, en dat raakt me elke keer als ik eraan denk. Nu ook.

Wibe stelt uiteindelijk mijn vader, mij en mijn zoon op. Mijn vader en zoon hebben elkaar nooit gekend. Ik was heel jong toen papa doodging. Hij vraagt me om mijn zoon voor te stellen aan mijn vader. Ik viel uiteen in duizend stukjes en kon niet stoppen met huilen. Ik herinner me nog de reactie van mijn groepsgenoten. 'Eindelijk'. En zo voelde het ook. Voor het eerst weer tranen, 34 jaar naar zijn dood. Oude tranen die zo lang opgesloten hadden gezeten in mijn lijf.

Die dag ben ik begonnen met de terugkeer naar mijn vader. Ik ben op het pad gezet door Wibe, zo voel ik het. Ik had mijn vader zo lang, zo hard afgewezen, vervloekt bijna. Terwijl ik dit schrijf, kijk ik naar zijn foto en de

plek waar ik regelmatig een kaarsje voor hem brand.

Dit najaar volgde ik de workshop *Mannenkracht* bij mijn collega Pieter Berger. En sprong in de armen van een representant van mijn vader. Weer tranen, vanuit het diepe verlangen door hem ontvangen te worden. Ook al is hij er niet meer: met inhaalervaringen zet ik telkens een stap op weg naar mijn terugkeer als zoon.

Toen ik afgelopen mei bij Wibe *Bewegingen van de Ziel* volgde, was ik zo geraakt en onder de indruk. Hoewel hij soms ook in de war was: het begeleiden van mensen zat zichtbaar in zijn ruggenmerg. Alsof het een reflex was. Alsof hij geen keuze had.

Het begeleiden van mensen kwam echt van binnenuit. Nu ik zelf op de trainersstoel zit, onderzoek ik wel eens bij mezelf: wil ik eigenlijk net zo graag als hij? Is het voor mij even urgent? Snijdt het bij mij diep genoeg?

En ik weet nu ook: al die vragen zeggen iets over mij en mijn geschiedenis. Uit een van de gedichten uit zijn nalatenschap: de weg heeft mij gekozen. Ik zit op de trainersstoel, bij een prachtig instituut, waarvan jij, Wibe, de grondlegger bent. En waar ik op mijn manier bijdraag aan een betere wereld. Vanuit de bescheidenheid die in me zit. Ik heb niet veel woorden voor het gevoel dat dat me geeft. Alleen maar diepe dankbaarheid. 🙏

MEDIA

DOOR CHRIS TILS, SASKIA BULTMAN-BEELE EN TON SMITS

Morgen vertel ik alles

BOEK

Zes jaar lang weet schijnstudent Job van Ballegoijen de Jong iedereen om de tuin te leiden terwijl hij doet alsof hij geneeskunde en vervolgens geschiedenis en rechten studeert. Ik was nieuwsgierig naar het van waaruit, waarom, hoe, wat en waartoe van zijn verhaal dat zich afspeelt in de stad Leiden, de stad waar ik zelf ook heb gestudeerd. Eerlijk gezegd kon ik mij er als voormalig brave rechtenstudent in eerste instantie niets bij voorstellen. Tot ik begon met lezen. Elk groot verhaal

begint namelijk ooit klein. Job neemt je mee in zijn bouwwerk van leugens tegen de achtergrond van zijn identiteitsontwikkeling als jonge, homo-seksuele student waarbij hij thuis ook nog eens wordt geconfronteerd met de progressieve, ongeneeslijke ziekte van zijn vader. In de buitenwereld treft hij een nagenoeg grenzeloze omgeving waarin hij feilloos weet te voorkomen dat zijn leugens worden ontdekt. Als hij uiteindelijk ook uit de kast komt als schijnstudent levert dat hem, tegen zijn verwachting in, veel begrip en mededogen op. Met zijn psychologische reflectie op de gebeurtenissen weet Job het proces waarin de leugen regeert in een ruimer perspectief te plaatsen, zonder zichzelf daarmee vrij te pleiten.

Morgen vertel ik alles is een uitnodiging om je eigen wortels onder de loep te nemen, te kijken voorbij het zichtbare gedrag en bovenal: een meesterlijk pleidooi voor medemenselijkheid. (SBB)

Ouderpardon

THEATER

Zijn ouders wel voorbereid op hun taak? En hebben kinderen eigenlijk ergens recht op als ze door hun ouders worden opgevoed? In de voorstelling *Ouderpardon* van theatermaakster Minou Bosua wordt een theatrale rechtszaak gevoerd om deze vragen te onderzoeken. Met zang, dans, documentaire filmfragmenten en ook veel humor wordt het publiek meegenomen in verhalen van kinderen en jongvolwassenen over hoe zij hun opvoeding hebben ervaren. En ook ouders komen aan het woord, om, soms schoorvoetend, te vertellen over hoe zij worstelen met hun rol als opvoeder. Waarbij ze soms ook niet veel voorbeeld hebben gehad van hun eigen ouders..... De voorstelling *Ouderpardon* speelde ook in Wenen en Berlijn, en komt weer terug in Nederland met een uitgebreide tournee. (CT)

Schaduw

THEATER

'Iemand met zijn schaduw confronteren is hem zijn eigen licht laten zien.' Dat citaat van de beroemde Zwitserse psychiater en psycholoog Carl Gustav Jung inspireerde theatermaker Marte Boneschanker tot de theaterervaring *Schaduw*. In het theater staan eenpersoonstentjes met een schapenvachtje erin. Door een zwartgesluerde mannen en vrouwen word je naar je tentje gebracht. In het tentje tref je een fluisterschelp, met een luisteraar aan de andere kant. Je ziet dus niet wie er aan de andere kant van de schelp zit. En dan begin je te vertellen over je schaduw tegen die anonieme vreemde. Misschien vertel je wel iets wat nog nooit iemand van je heeft gehoord. Een anonieme moderne biecht. In het tentje komt het aan op persoonlijke moed. Moed om te erkennen wat er in jouw schaduw zit. En het op die manier juist licht te geven. En misschien te ervaren dat je zelf lichter het tentje uitkomt? (CT)

Dit kan ook een goede tijd zijn

BOEK

Het leven trekt keihard aan de handrem als Roek Lips (schrijver, spreker en televisie- en theatermaker) te horen krijgt dat hij lijdt aan een zeer agressieve vorm van leukemie: geen lezingen meer, geen optredens, geen interviews en (bijna) geen contact met zijn meest dierbaren. Lips brengt maandenlang in eenzaamheid door, onzeker over zijn lot. Dit kan ook een goede tijd zijn is echter veel meer dan een dagboekverslag van een ziekteproces. In zijn onvrijwillig isolement maakt Lips een diepe reis naar binnen waarin belangrijke gebeurtenissen in zijn leven in een ander daglicht komen te staan en er meer ruimte komt voor zingeving. Met voor mij als hoogtepunt (al klinkt dat misschien raar) de troostgevende en contemplatieve correspondentie met broeder Thijs. Het lijkt wel of we het leven pas echt ten volle kunnen beetpakken als we de dood in de ogen kijken; dit boek lezend besef je dat eens te meer. (TS)

Plek

PODCAST

In de tiende aflevering van de serie *Phoenix in gesprek* interviewen Lisette Snippe en Jill Pisters Hannah Lassche en Saskia de Boer over het opschuiven van hun plek als deelnemer in opleidingsgroepen naar de plek van trainer binnen Phoenix. Hannah en Saskia vertellen openhartig over de betekenis van hun persoonlijke reis als dochter van hun moeder voor hun professionele plek. Hoe brengen ze zichzelf in de ontmoeting, in relatie tot cursisten en collega's?

Wat ik heel leuk én spannend vond aan het gesprek is dat Hannah en Saskia ter plekke hun eigen schaduw aan het licht brengen en daarmee juist hun eigen plek verstevigen door voor te gaan in dat leerlandschap. Een waardevol gesprek over te grote schoenen die kunnen knellen als de stemmen van vroeger weer klinken, een steen verleggen in een rivier op aarde én hoe de rivier altijd weer haar bochten neemt. (SBB)

WAT WIBE ONS NALAAT...

IN ZIJN BOEKEN

In de boeken die Wibe Veenbaas – samen met anderen – schreef, kwam het gedachtegoed van Phoenix tot leven. In totaal publiceerde hij zo'n tien titels. Wat laat hij na in zijn boeken, wat heb je ervan geleerd en waarin schuilt hun betekenis? Die vragen legden we voor aan de trainers van Phoenix. Zij bespreken hieronder de boeken die nog verkrijgbaar zijn.

Hoe raak ik je aan? (1990)

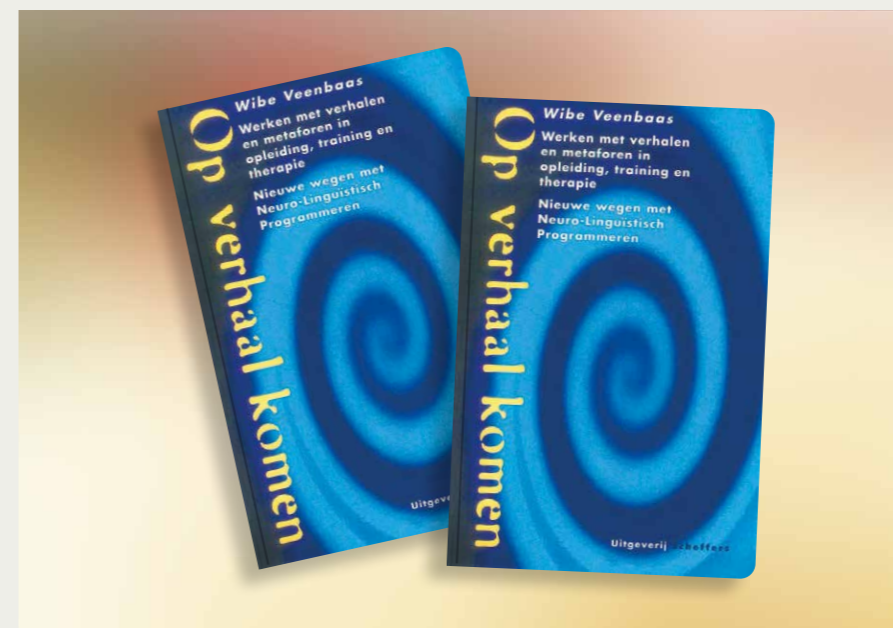
In 1990 begon ik aan een driejarige reis die door Wibe Veenbaas en Piet Weisfelt een *Opleiding in Professionele Communicatie* was genoemd. Zij waren de begeleiders van de 16 deelnemers die samen de tweede groep vormden die die reis zou gaan maken. Inmiddels, 34 jaar later, zijn de 24 deelnemers van groep 226 begonnen aan die driejarige trip, langs concepten uit Transactionele Analyse, door tal van werkvormen uit NLP, via onderliggende systemische dynamieken, aan de hand van levensverhalen, relatieonderzoeken, familieopstellingen en nog veel, veel meer.

In hetzelfde jaar dat ik startte verscheen ook het eerste boek van de hand van Wibe en Piet: *Hoe raak ik je aan?* Net zoals hun opleiding zou uitdijen tot een veel grotere omvang, zo zijn er na dit debuut nog vele boeken van hun hand gevolgd, zowel van Piet en Wibe samen als van ieder van hen apart. En zij zijn stuk voor stuk de moeite waard!

Hoe raak ik je aan? is een boek over de dans van toenadering en afstand tussen mensen. Over intimiteit met de ander aangaan of tóch maar niet. En in beide gevallen: wat zeg of doe ik dan nádat ik hallo heb gezegd?

In het eerste deel van het boek zijn een aantal concepten uit de Transactionele Analyse door Piet en Wibe heel mooi uitgewerkt, toegepast en via tal van oefeningen vormgegeven. Voor mij als persoon, als begeleider én als TA-liefhebber een bruikbaar werk. Een van de vele kwaliteiten van het boek is de herkenbaarheid: zij weten de theorie zó in letters te vangen dat ik als lezer bij voortdurende voor de vraag gesteld word 'hoe herken ik mezelf hierin?'.
In het tweede deel richten ze zich op misbruik van seksualiteit, als de grenzen van de (professionele) intimiteit geschonden worden. Zowel voor daders en slachtoffers als voor mensen die met hen werken vind ik wat zij toen schreven nog steeds behartenswaardig en heel bruikbaar. Dus ook na 34 jaar is het boek wat mij betreft nog steeds een aanrader...

Sander Reinalda

Op verhaal komen (1994)

'Veel mensen zijn op zoek naar het beginpunt van waaruit zij de verbinding met zichzelf kunnen aangaan. Als je dat vertrekpunt, dat beginpunt niet hebt, kom je nergens.' Het zinnetje staat ergens tussendoor in het boek. Op een opvallende plek. En hoe vaker ik het lees, hoe meer het binnenkomt.

Op verhaal komen raakt. In de menselijkheid waarmee het is geschreven. De weg van de mens wordt zo zichtbaar in het boek, en ook de weg die Wibe zelf heeft afgelegd licht op. Over zijn eigen schaduw zegt Wibe: 'Mij behoort de schaduw toe en ik vind dat soms lastig en soms een opluchting.' Ik houd van deze zin, en ik word er ook verdrietig

van. Vanwege de herkenbaarheid van deze diepmenselijke worsteling.

Het boek heeft ook betekenis voor mij als trainer, als professional. In het boek vertelt Wibe hoe hij het zelf doet: het gebruiken van verhalen en metaforen in het werken met cursisten of cliënten. En dat doet hij heel precies, gestructureerd. Het is een echt NLP-boek, waarin hij zichzelf heeft gemodelleerd. Ik zou daarom bijna kunnen denken dat het alleen maar een *how-to* boek is.

En dat is het dus niet, in elk geval niet voor mij. In het boek schemert de behoefte aan ontmoeten vanuit diep contact. Het staat in elke beschreven oefening. En het is een oerzin die we zo vaak gebruiken. Contact voor contract. Ik kan hem niet meer vragen of mijn gevoel klopt: dat het daarbij ook voor Wibe ging over contact kunnen maken met de eigen binnenwereld, en de noodzaak om dat ook met en via de ander te doen. Omdat het anders ook gewoon niet gaat.

Het beginpunt om verbinding met jezelf aan te kunnen gaan.

Chris Tils

Persoonlijk leiderschap (1997)

In 1997 schreef Wibe samen met zijn toenmalige compagnon Piet Weisfelt het boekje *Persoonlijk leiderschap*. Vierennegentig pagina's dun, met een belichte regisseursstoel op de cover. De centrale vraag is: welke persoonlijke kwaliteiten stellen een leider in staat om succesvol leiding te geven? Want iedere leider beseft dat niet de kunde, kennis of macht de essentie van het leiderschap vormt, maar diens persoonlijkheid. Een boek voor 'de mens die in zijn werk bereid en in staat is te handelen vanuit de visie dat hij schipper en schip tegelijkertijd is'.

Hoe vaak heb ik Wibe niet op die symbolische regisseursstoel zien zitten en het persoonlijk leiderschap zien belichamen, als (bege)leider van een groep leergierige cursisten? Waar zijn vakmanschap soms op toveren leek – met alle feilloze diagnostiek in één arendsblik en magische en soms ook hilarische interventies – lag daaronder een stevig fundament van doorleefde kennis en zelfkennis. Schipper en schip tegelijkertijd.

In *Persoonlijk leiderschap* lees je over deze basis. Voor de startende (bege)leider een handzame en praktische richtingwijzer. Voor de ervaren rotten in het vak een dierbare terugblik op hoe het ooit begon. Want alle boeken die volgden, bouwen op een bepaalde manier op dit boekje voort. Over koers uitzetten en koers behouden gesproken, zowel voor de schipper als voor het schip!

Mirjam Dirx

Vonken van verlangen (2002)

Als ik naar het plaatje kijk voor op het boek dan reis ik met mijn gedachten naar de verkleedkoffer waar ik zo graag mee speelde. Vol met jurken, schoenen, kettingen, sjaaltjes van mijn moeder en oma. Het gaf mij een vrij gevoel en ik kwam steeds weer tevoorschijn in een andere combinatie; vooral de

schoenen, om daarin te lopen met een grote glimlach. Kijk eens, hier ben ik...

Op het moment dat de dood in huis kwam werd alles anders. Het verantwoordelijkheidsgevoel, zorgen voor het gezin en te dicht bij mijn vader staan zorgden voor een voorwaartse

beweging om de pijn niet te voelen, de tranen niet te huilen van rouw. *Vonken van verlangen* heeft een diepere betekenis voor mij gekregen in de opleiding Systemisch Werken. Ik heb zoveel verzet en strijd gevoeld in deze opleiding. Wilde eigenlijk niet meer komen en steeds kwam ik weer. Wibe liet mij weten vol achter mij te staan, wat er ook gebeurde. De zinnen: 'Maak het niet groter of kleiner, het is al groot genoeg'. 'Als je blijft strijden om je juiste maat aan te nemen, zal je dat moeten bekopen met veel onrust in je lijf'. 'Met het voorwaartse heb je veel bereikt in je leven en dat hoeft niet weg, het achterwaarts leren rusten zal uiteindelijk vertrouwen brengen naast het wantrouwen.' 'Het bevrorene laten smelten, een pittige lijfelijke reis en toch echt de moeite waard.' En zo is het gegaan. Naast de strijd kwam overgave en dit heeft mij persoonlijk en professioneel rijkdom gegeven. Het zal altijd een thema blijven en ik kan nu zoveel meer mildheid ervaren. Ook in mijn trainerschap ben ik weer gaan dansen en spelen en het in vrijheid kunnen bewegen is helend voor mij en uiteindelijk ook voor mijn omgeving.

Anca Poll

De Maskermaker (2006)

*Ring the bells that still can ring
Forget your perfect offering
There is a crack in everything
That's where the light gets in*

Leonard Cohen

Als ik het boek in mijn handen neem en mijn ogen over de cover laat glijden, glimlacht de engel van Chagall haar hemelsblauw mysterie. Het blauw van deze kunstenaar is als een venster naar een grotere ruimte. Wibe noemde het vaak 'de grotere ruimte die zich opent in de trilling van de ontmoeting'. 'Leer kijken naar de primaire bewegingen die mensen maken: een licht optrekken van de energie, een onmiskenbare beweging naar voren, het stokken van de adem... Instinctief vertellen ze een verhaal dat vanuit de diepte van hun wezen opborrelt. Zoals de achtergelaten jongen van de nachtzwaluw na enkele weken van aansterken instinctief hun ouders achternavliegen naar

Afrika, zo roepen onze maskers ons om antwoord te geven op wat we hebben aangetroffen.' Zinnen, woorden, verhalen, die me regelmatig binnenvallen als ik voor de groep sta.

De Maskermaker werd twee keer geschreven, vertelde Wibe. Een keer vanuit de pijn, de tweede keer vanuit de parel. De zes maskers, karakter-

stijlen, overdekken de krassen op onze ziel en vertegenwoordigen tegelijk speciale talenten, die als goudstof uit de breuklijnen van onze verhalen oplichten. Het insluiten van wond en wonder is een belangrijke interventie om te leren bewegen in elk van de zes stijlen en deze met elkaar te verbinden.

Wietske Jansen Schoonhoven

Het helende verhaal (2012)

*'Maar vergeet nooit,
zij wezen je de weg'*

Met die zin eindigt het verhaal van de robbenjacht. Dit verhaal, dat ook in het boek *Het helende verhaal* staat, is een verhaal dat Wibe zo graag vertelde. Het verhaal geeft plek aan hoe we allemaal verliezen, navolgen, doorgeven. En het staat stil bij wat een klus het is om het leven aan te nemen. We staan in ons leven op de schouders van de mensen die ons voorgingen, zo is het.

Het is meer dan 17 jaar geleden, ik kom de ruimte binnen op Nieuwegracht 16 en ben 25 jaar. Ik ga in de kring zitten. Wibe zit voor de groep en opent de workshop *Persoonlijk leiderschap* met het doen van zijn verhaal. Ik zit daar met open mond te luisteren en parallel daaraan zit ik een mum van tijd bij mijn pake thuis op de bank. Spijbelend van school luisterde ik uren achtereen naar zijn verhalen over zijn leven, een belangrijke uitweg voor mijn gevoel van eenzaamheid in die tijd.

Ik ben die dagen bij Wibe een soort Alice in Wonderland, wat gebeurt hier allemaal? Mensen buigen, zeggen poë-

tische zinnen die door Wibe worden voorgezegd, helende tranen komen keer op keer voorbij. En bij alles voel ik: hier zijn de dingen voor mensen rond aan het komen. Op mijn beurt gaat het over waarom ik mijn diploma's maar niet haal: 'Je hebt succesangst, je moet leren aannemen dat je je geluk mag vastpakken en je talent mag leven, juist ter ere van iedereen in je geschiedenis die niet meer leeft.' Het zaadje werd geplant in mij, de kracht van helende verhalen vertellen, uitnodigen en van binnen beleven is magisch. En het opent paden voor mensen die gesloten leken.

Wibe leefde ook die twee dagen het boek *Het helende verhaal*, het boek waarin de kracht van verhalen in therapie, coaching en training wordt uitgewerkt. Hij vertelde verhalen en werkte met metaforen, zodat ze een toegang werden tot de verborgen kamer in ons persoonlijk verhaal. Na die twee dagen ging ik op pad, een pad dat leidde tot werken met helende verhalen; naar het voorbeeld van Wibe en Joke, met wie hij het boek schreef. Dat ik dat nu dagelijks bij Phoenix Opleidingen mag doen is een groot geschenk. Ze hebben me de weg gewezen.

Jaron Reisman

De tekens verstaan (2017)

De tekens verstaan is voor mij het belangrijkste boek op het gebied van leiderschap. Leiderschap begint vooral bij mijzelf. De tekens in mijzelf leren verstaan, zodat ik antwoord kan geven op dat wat zich aandient. Ik pak dit boek regelmatig op, omdat het mij steeds nieuwe inzichten geeft over leiderschap en de leerweg die wij als leider moeten volgen.

'De eenvoud van een verbonden leider ligt in het afgestemd zijn op de wetten van de grote ordening en de bereidheid deze door te laten klinken in de kleine dingen van alle dag'

Deze zin raakt mij het meest, ze geeft de essentie weer hoe ik iedere dag wil beleven. Wibe Veenbaas was voor mij een leermeester in de wereld die schuilgaat achter het ambacht van verbindend leiderschap.

Dat vuur geef ik met trots door in de masterclass met dezelfde titel: *De tekens verstaan*.

Karin Sturkenboom

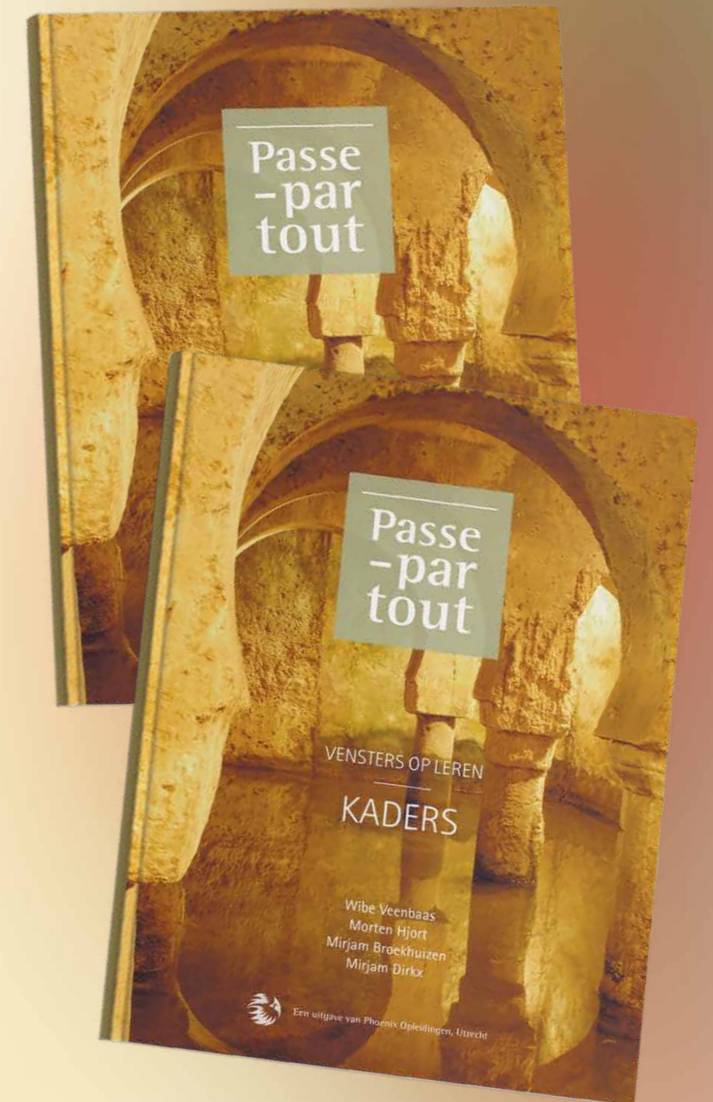
Passe-partout (2019)

Een plek om je plek te vinden. Ik had geen idee wat dat betekende toen ik aan de driejarige begon. En dan ook maar gelijk bloed-eerlijk; ik kan niet zeggen dat ik alle boeken van Wibe van A tot Z toen gelezen heb. Zeker in het begin van de driejarige kwam ik er soms maar lastig doorheen. De diepte van de teksten kon ik nog niet altijd helemaal vatten. Mijn leerweg ging van 'laat het me begrijpen, dan kan ik het pakken' naar 'laat het me ervaren, dan kan ik het verstaan'. Dat je theorie ook kunt belichamen, dat er voor elke menselijke ervaring een ontwikkelkader is... dat is oneindig fascinerend.

Gaandeweg leerde ik het grote veld en de witregels verstaan. *Passe-partout* werd mijn bijbel. Compact en op de grond, zonder de diepte, gelaagdheid, en het ongrijpbare van het vak te verliezen. Doorleefd.

Eén blik op het thema dat me bezighoudt op een trainingsdag of met een cliënt, of in mijn eigen leven, is genoeg om me er van binnenuit weer mee te verbinden. En het leuke is, dat er dan telkens weer iets nieuws oplicht. Zo reist het mee met waar ik me als mens en begeleider bevind.

Als je het jezelf toestaat, biedt dit boek je een onuitputtelijk leerlandschap, in jezelf en in het ambacht. Wat steeds weer leidt tot

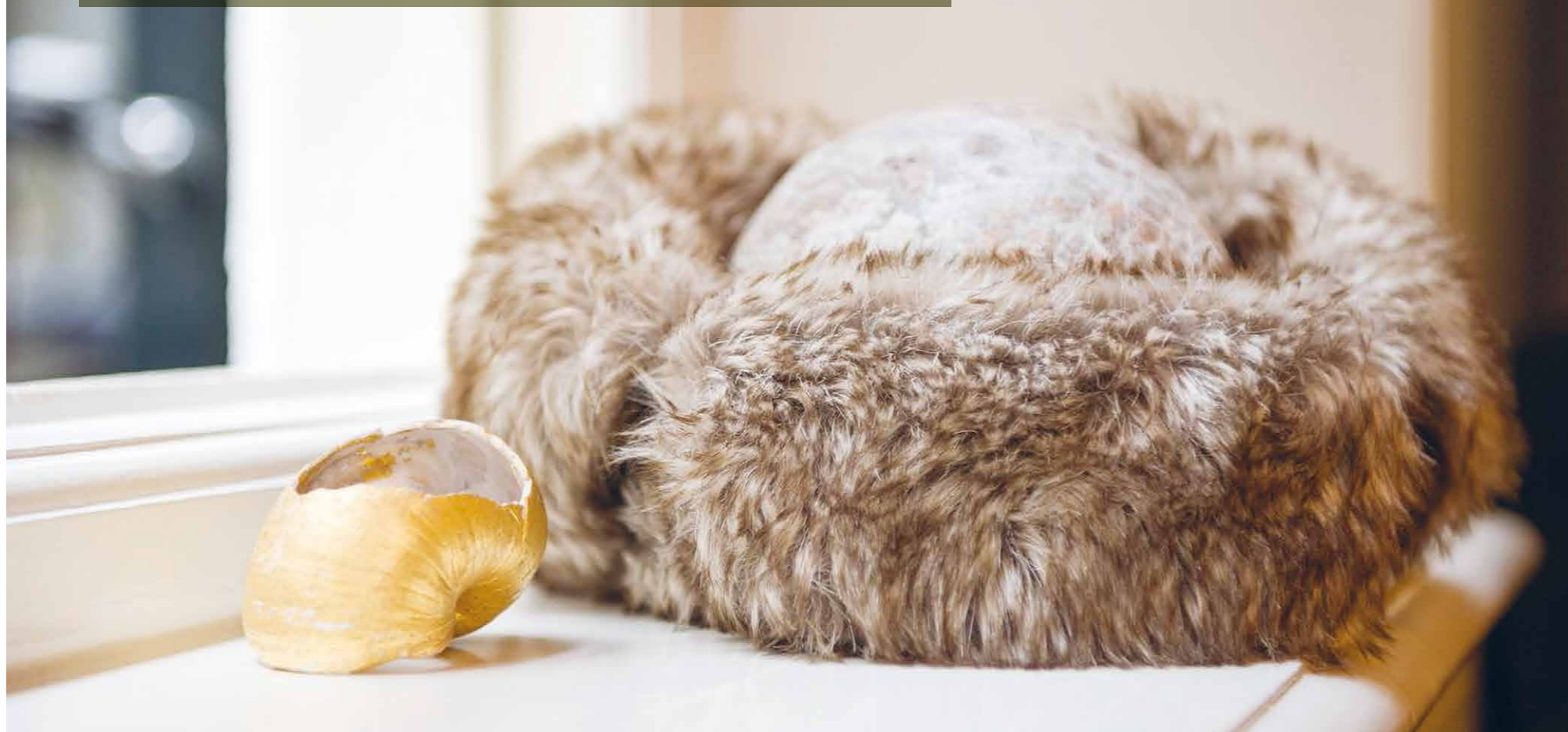
onverwachte ontmoetingen met jezelf. Dat is groots in het leerling en leermeester zijn. De vensters op leren als gids op de weg. Ze omhullen het veld waar het 'van waaruit' en het 'waartoe' samenkomen.

Zo is dit boek, voor mij, misschien wel de sluitsteen van zijn levenswerk. Een uitnodiging en meesterstuk in zichzelf.

Diecke de Wit

DE SCHAT DOORGEVEN

TEKST: JOKE GOUDSWAARD BEELD: PHOTOCOLORS

Het lied dat ik nooit zal kunnen zeggen...

sliep op mijn lippen in.

Het lied dat ik nooit zal kunnen zeggen.

*Op de kamperfoelie zat een glimworm
en de maan weerspiegelde zich in het water.*

Het kan niet anders: deze woorden van García Lorca zijn zo vaak – op beslissende momenten – gehoord uit Wibes mond. En meteen ook zijn glimlach om de zoete herhaling van dat wat ertoe doet. Poëzie en verhalen kunnen niet vaak genoeg doorgegeven worden. Een taalkunstenaar was hij, juist bij datgene wat te groot is voor woorden. Dicht bij het geheim van de dingen die je niet zomaar vertellen kunt. Het was in die dagen dat hij zelf een verhaal nodig had. Het verhaal van

de wenende kameel, de Poolzee of van Sergei Iwanowitsch met zijn viool? Parcival misschien? Hij kon ze allen dromen... Een nieuw verhaal, maar wat?

In gedachten liet hij een monnik bij zich komen. Een wijze – net als hij vertrouwd met rituelen en de kunst van overgave bij elke grote overgang. Wetend van transitie. Behalve een kaars en wierookstokjes droeg de monnik een klein houten schrijftafeltje met inkt en penselen

naar binnen. Hij boog, en vroeg met zachte stem om een lege wand. Dat viel niet mee: wanden met honderden boeken vol kennis over Buber, Levinas, Spinoza en Rumi. Zijn eerste scriptie en dan de imposante boekenrij van eigen hand. Kennis, woord voor woord veroverd, verinnerlijkt en bezielde. 'Ah, dan gaan we terug naar een rijstpapiere blad', knikte de monnik behulpzaam. 'Alles wat u bereikt hebt in uw leven, teken ik graag op met mijn pen. De essentie van de grote en de kleine dingen. Hun samenhang zie je immers meestal pas achteraf. Ik penseel hun contouren met mijn inkt. Als zilveren vogels bijna klaar om weg te vliegen, ver voorbij de horizon.' Vele uren brengen ze samen door met het verzamelen van herinneringen. De kloktijd verdwijnt, in het grote geheel vallen verleden, heden en toekomst samen.

Even is hij weer de kleine jongen met het salamanderslootje als vluchtplaats. Liggend op zijn buik, ademloos toekijkend naar de rimpeling in het water en het plotselinge leven daaronder. In de lucht de vele vogels, klapwiekend meebewegend met het ritme van de seizoenen. Zijn Friese wortels als vaste grond. Het krassen van de ijzers over het ijs in de winterkou. Het plotselinge donker van een wak; een leven zonder angst bestaat niet. Hij weet alles van verstoppen en gevonden worden. De geur van aardbeities, verborgen onder zijn wollen trui, het prille besef van heilige ruimte en van de menselijke maat. Niet alle geheimen hoeft je immers te delen. De trots van zijn

eerste fiets, het merk Phoenix op de stang. Een voorbode van de naam van zijn leerschool, jaren en jaren later. Elke bouwsteen gemetseld in naam van de liefde, de hand van Jannie in zijn rug. Zingeving en samenhang zijn de codewoorden van ons bestaan, hoe vaak zal hij dat wel niet herhalen bij ieder mens die op zijn pad komt. Elke ontmoeting doet ertoe. Het wonen in verhalen, hoe had hij zonder gekund, toen en nu.... Daar komen het Kind en de Wijze elkaar tegen. De verwondering van zijn kleinzoon over het dinosaurus-ei in de vensterbank van zijn instituut: 'Pake, als we nu broeden, komt er dan nieuw leven uit?' Alles wat hij innerlijk meeneemt en weet te belichamen, doet zijn werk naar buiten toe. Binnen en buiten, een verbonden beweging, zoals liefde en afscheid, wond en medicijn. Vrijheid is bereid zijn om antwoord te geven op wat je is aangedaan.

'Een kostbare oogst', beaamde de monnik. 'Ik zie dat u moe bent van dit alles. Nu wacht er nog één ding. Wilt u alle beelden nog één keer aandachtig in u opnemen?' Het wordt stil in de kamer. 'Dan vraag ik nu uw toestemming om ze langzaam te laten verdwijnen. U bepaalt de volgorde.' Zijn knik komt tot beider verbazing verrassend snel. De dagen erna maken ze tijd om de vogels een voor een vrij te laten van het papier. Tot het blad volkomen stil en leeg is, zoals ooit in het begin. 'Vanaf nu wordt het in de harten van de mensen bewaard.' Met een laatste buiging neemt de monnik afscheid. 🐉

De wereld waarnemen

7 radiolezingen van Maurice Merleau-Ponty over de fenomenologie van de waarneming

TEKST: LAURENS TIMMER BEELD: PHOTOCOLORS

UIT DE BOEKENKAST VAN WIBE

Boeken waren voor Wibe Veenbaas een onuitputtelijke bron van inspiratie. Op de kennis en inzichten van de grote psychologen, filosofen, fenomenologen, schrijvers en andere denkers fundeerde hij ons instituut. De boekenkast van Wibe, in zijn werkkamer aan de Nieuwegracht, was dan ook fameus. In de nieuwe rubriek Uit de boekenkast van Wibe zet Laurens Timmer steeds een boek in het zonlicht. Als eerste: *De wereld waarnemen; 7 radiolezingen* van Maurice Merleau-Ponty.

Toen ik als schaatstrainer Wibe ontmoette, wisselden we al veel uit over het lijf. Hoe leer je nieuwe vaardigheden vanuit je lijf aan, op een manier die aansluit bij hoe wij leren? Dat was een vraag die mij destijds als sportfysiotherapeut en schaatstrainer bezighield. En die actueel was in het licht van de schaatstraining die ik aan Wibe gaf.

In die tijd was ik zo enthousiast over de functie en waarde van het lijf – en de dingen die een lijf kan leren – dat ik er niet over uitgepraat raakte. Uren zat ik naast Wibe in de auto op weg naar schaatswedstrijden in verre oorden. En

vaak hadden we het over een specifiek thema. Hoe belichaam je wat je doet? We hadden het over de vraag hoe het lijf meedeed in de schaatsbeweging van Wibe. En hij leerde mij in de auto nog iets anders. Het lijf doet ook mee

in de ontmoeting tussen jou en mij. Onze ontmoetingen zijn niet alleen van hoofd tot hoofd, maar ook van hart tot hart, van lijf tot lijf. Om dit te kunnen ervaren, is waarneming de essentie, aldus Wibe. Een belangrijke inspiratiebron van deze kennis vinden we terug bij Maurice Merleau-Ponty. Deze Franse filosoof ontwikkelde het gedachtegoed van de fenomenologie verder tot een concrete filosofie van het lijf.

Niet lang daarna gaf Wibe mij voor mijn verjaardag een boekje van Merleau-Ponty. Het boekje heette *De wereld waarnemen; 7 radiolezingen* van Maurice Merleau-Ponty. 'Dit zal je wel leuk vinden', zei hij. 'Dit gaat over belichamen!'

Wibe schreef vooraan in het boekje de volgende zinnen voor me op:

Lieve Laurens,

*In de verbinding belichamen,
Het ziende lichaam als bron van zinvol leven,
Ontmoeting in getuigenis.*

Nu ik dit terug lees ben ik onder de indruk van hoe goed deze drie zinnen het idee van het boek samenvatten.

In de verbinding belichamen

Volgens Merleau-Ponty houdt de fenomenologische denkwijze zich bezig met de betekenis van de relatie die ik met mijn omgeving heb. Merleau-Ponty beschrijft dat ons lichaam al voordat ons analytische bewustzijn dat kan bedenken, een relatie heeft met de dingen om ons heen. Zo zijn we via ons lijf in verbinding met onze omgeving. Om deze betekenis, deze houding van het lijf naar zijn omgeving te onderzoeken, is er verbinding met je lijf nodig.

Dat de werkelijkheid een bepaalde betekenis voor ons heeft, ligt niet in haar bestaan besloten, maar in ons lijfelijke bewustzijn dat zich op de werkelijkheid betreft. Met andere woorden: ons lijf heeft een bepaalde relatie met de werkelijkheid en als we de gewaarwordingen van ons lijf bewust kunnen beleven, dan kunnen we die relatie onderzoeken.

Vanuit dit licht zag ik ineens de concrete vragen van Wibe over 'wat gebeurt er nu in je lijf?' als toegangspoort tot diepgaandere inzichten in onszelf.

Het ziende lichaam als bron van zinvol leven

Nu we het lijf als eerste toegangspoort tot de bron van de doorleefde ervaring als vooronderstelling serieus nemen, kunnen we onze betekenisgeving gaan onderzoeken.

Wat me raakt van Merleau-Ponty is dat hij stelt dat we de natuurlijke vertrouwdheid die wij met ons lijf hebben, even moeten 'vergeten'. Pas dan zijn we in staat om een dieper inzicht te krijgen in de betekenis van de bewegingen van ons lijf in relatie tot de ander.

Ik herinner me hoe ik ooit een keer in de auto op weg naar de ijsbaan in gesprek was met Wibe. Alles wat hij te vertellen had, wilde ik weten. Zonder dat ik het door had, boog ik met mijn lijf helemaal naar Wibe toe. 'Merk je hoe je met je lijf verbinding met me zoekt? Dat is vast niet alleen van nu', constateerde Wibe. 'Zoals ik ooit verbinding zocht met mijn vader', antwoordde ik. In een zucht ging ik weer meer op mijn eigen billen zitten. Een zinvol commentaar vanuit een rake waarneming gegeven.

Wanneer we de bewegingen van ons lijf leren waarnemen, leren we de zin kennen die ons lijf aan die bewegingen geeft.

Ontmoeting in getuigenis

Merleau-Ponty stelt dus dat het lijf onbewust gericht is op iets waar het zo naar verlangt. Dat dit gebeurt, nog voordat we erover nadenken, maakt dat het in het onbewuste blijft, mits we er niet op ontmoet worden. De ontmoeting met Wibe in de auto was zo'n moment waarop er én ontmoeting was op een nieuw inzicht én er getuigenis was om deze nieuwe realisatie te bevestigen.

De drie korte zinnen die Wibe in het boekje voor mij had geschreven, geven de essentie ervan helemaal weer. Wat een vreugde om Merleau-Ponty en zijn ideeën over belichaming en de betekenis ervan te lezen. Het biedt een kans om de praktische houding van Wibe in een theoretisch kader te plaatsen. En het theoretische kader geeft weer een kans om er praktisch mee aan de slag te gaan in relatie met cliënten. Want uiteindelijk was dat voor Merleau-Ponty, en zeker ook voor Wibe, de kunst en kunde. Om theoretische kaders praktisch en erfahrbaar te maken in de ontmoeting zelf. 🧠

WAT WIBE ONS NALAAT...

IN HET AMBACHT

Wibe Veenbaas was een voorganger in het menselijk bewegen en bewogen zijn. In de jarenlange ontmoetingen met collega's en cursisten in de opleidingen en workshops die hij gaf, leerde hij velen over de essenties van ons ambacht. Wat is zijn professionele erfenis? We vroegen het vier collega-instituten.

Rouw is de achterkant van de liefde

'Het is goed zo, draai je maar om naar het leven,' fluistert hij. Zijn doordringen-de ogen laten mijn blik niet los. Alles in mij schreeuwt: NEE, dit wil ik niet. Ergens hoop ik op begrip, maar zijn liefdevolle doch ook strenge ogen laten me niet ontsnappen en ik draai me om naar het leven terwijl de tranen blijven stromen.

Mijn eerste ontmoeting met Wibe ergens in 1995. Een paar jaar eerder was mijn eerste liefde, de vader van mijn twee oudste kinderen, verongelukt. Ik was een vrouw in rouw, toen nog niet wetende dat ik daar mijn werk van zou maken en dat 'deze Wibe' zowel voor mij persoonlijk als ook voor ons opleidingsinstituut een groot leermeester en inspirator zou worden.

Wibe stond aan de wieg van *Land van Rouw*, was met hart en ziel betrokken en onze getuige in voor- en tegenspoed. We deelden een verhaal over gestolde liefde en rouw.

De laatste jaren was Wibe regelmatig te gast in onze opleiding. Hij was als een trotse vader die de liefde voor het ambacht aan ons heeft doorgegeven. Hij leerde ons dat rouw de achterkant is van de liefde en dat ieder verliesverhaal gehoord, gezien, erkend, ervaren en belichaamd wil worden. In zijn beste tijden kon Wibe als geen ander, al in de eerste ontmoeting, contact maken met de wond en het wonder. Hij toverde met woorden en wist je te raken op de zielelaag.

In september hebben we afscheid genomen. We hebben gehuild en gelachen en in alle verwarring was Wibe zo helder over zijn besluit.

Ik zie hem nog staan in de voordeur terwijl ik het tuinhokje sluit. Hij zwaait ons uit met tranen in zijn ogen en in mij fluistert een stem: het is goed zo, draai je maar om naar de dood!

Sabine Noten
Opleidingen Land van Rouw

foto door
Fleur Lodestijn

**Ach leer mij de achterkant van liefde te bewonen
leer mij rouwen, de snik van eenzaamheid met hart en hand te tonen.
Net als mijn lijf weet van geur bij zee en strand
de hemel en de einder als een overkant.**

WIBE VEENBAAS

Die ene zin

De bijdrage van Wibe aan het veld van persoonlijke ontwikkeling is ongekend. Hoewel we afscheid hebben genomen van Wibe, nemen we geen afscheid van zijn meesterschap en lessen. Hij heeft ontelbaar veel zoekende zielen een richting en een thuis gegeven.

Er zijn duizenden mensen die allemaal die ene zin zonder nadenken uit hun binnenste oplepelen. Die zin die Wibe aanreikte of in hen wakker maakte. Die zin die alles voorgoed veranderde in iemands leven. Zo heb ook ik levendige herinneringen aan een zin en aan een persoonlijk proces dat hij mij gunde, jaren geleden. Zijn zin was: 'Je hoeft niet altijd maar groot te zijn, je kunt ook eens leunen.'

Iemand thuis laten komen in zichzelf, dát is de meesterlijke kunst die Wibe als geen ander verstond. Dit is onlosmakelijk deel van zijn oorspronkelijkheid, die hij inbracht in het leven, in het werken met mensen, in Phoenix. Zijn meesterschap en zijn oorspronkelijkheid gaf hij, samen met Jannie, een thuis in Phoenix. Zodat velen zich daaraan konden voeden, laven en groeien.

Hij heeft het overgedragen in de handen van Morten en alle anderen bij Phoenix, die zijn meesterschap verder doorleven en ontwikkelen. We voelen het als een warm voorrecht om als volgende generatie(s) waardig en vriendschappelijk naast jullie te staan.

Mede namens alle collega's van het Bert Hellinger Instituut,
Barbara Hoogenboom

Een Meester in welkom heten

Dat Wibe en ik elkaar ooit hebben ontmoet, komt omdat Wibe, net zoals ik, het belang van de traditie erkende, de bloedlijn die ons voorgaat en ons maakt tot wie we zijn. En omdat Wibe, net zoals ik, ondanks het erkennen van het belang van de traditie, ook voorbij de vormende 'velden van relaties' dacht en openstond voor alles wat buiten de eigen traditie lag.

Hoewel ik in de eerste jaren van onze vriendschap Wibe begeleidde, was hij voor mij de Meester in het welkom heten. De ontmoeting stond voor hem centraal, hij zag de ander voor wie hij of zij was. En zo hoort een leraar toch in de eerste plaats te zijn: de leraar ziet de ander, die misschien

wel voor het eerst in zijn of haar leven wordt gezien. En die ander zien, dat kon Wibe zonder gelijke.

Gedurende mijn begeleiding leerde ik Wibe kennen als de Meester van 'het juiste woord'. En dat was nu precies wat wij als schrijvers, sprekers en lezers samen deelden. Het nauwgezet en oorspronkelijk uitdrukken van wat je eigenlijk niet kunt zeggen, dat deelden wij. En we deelden elkaars termen: Wibe nam mijn 'stokken en stromen' over en ik zijn 'aannemen' en 'De zin van al wat bestaat, is de pijn van de wond die niet overgaat'. Wat Wibe en ik ook deelden, was het ambachtelijk werken met mensen: het adequate resoneren of het afgestemde teruggeven van het zelf aan >

VOOR WIBE VEENBAAS

Jij bent de plek
waar alles samenkomt
in de juiste orde
der dingen.

Zoals bij het schaatsen
de ene voet voor de andere gaat
zo vindt in jou
alles plaats in vaste regelmaat.

Zelfs de wond, de zin
van al wat bestaat,
slaat een gat in 't geheel
dat niet over gaat.

Aannemen is wat je bent,
herdenken is wat je doet,
herinneren is waarin je voorgaat,
het een plek geven is jouw grote gave.

Eenieder die zich aan jou mag laven weet
wat jij aanraakt is niet zonder;
Wibe, makker, jij leeft het wonder!

MAURICE GENKO KNEGTEL ROSHI

het zelf, zodat het zelf zichzelf voor het eerst daadwerkelijk kan aannemen. De keren dat ik hem met mensen heb zien werken waren voor mij als mede-ambachtsman een waarachtig genieten.

Naast een grote Meester was Wibe een voorbeeldige leerling: nieuwsgierig, leergierig, altijd ontvankelijk voor het

scherpen en verfijnen van zijn inzicht en ambacht. In zijn ambachtelijk werken met mensen en in zijn authentieke taal ging Wibe voor. En precies dit laat Wibe achter in en door eenieder die door hem is voorgegaan.

Maurice Genko Knegt Roshi
Zen Meester, boeddhistisch priester, schrijver, filosoof

Geestelijk vader

Mijn reis met Wibe begon bij de workshop Leiderschap en Contracten. Daar was ik diep onder de indruk van wat Wibe allemaal zag bij mensen en ik wist meteen: van deze man wil ik leren, want wat hij ziet, wil ik ook leren zien. Ik laafde me aan zijn wijsheid, aan zijn liefde voor taal en poëzie en aan het precies duiden van de taal van het

lijf. Ik leerde over 'contact gaat voor contract', levenslessen die me later enorm hebben geholpen. Ik had mijn leermeester gevonden en deed vijf vervoltrainingen bij Wibe.

Wibe had de ontmoeting tot levenskunst verheven. Hij sloot het hele veld in, voorbij schuld, waar de diepte van

pijn of gemis waar mocht zijn. Hij wist als geen ander een bedding te maken in het contact waarin ik mezelf werkelijk gezien voelde en op een diepere laag kon aannemen; het 'aannemende hart', zoals hij het noemde.

Wibe stond aan de wieg van mijn boek Liefdesbang en als een geestelijk vader gaf hij zijn zegen, wat voor mij als een enorme steun voelde. 'Het is de bron van het bestaan, de dingen die niet overgaan', schreef hij toen in een persoonlijk gedicht aan mij. Afgelopen februari vierden we nog samen mijn tienjarige jubileum van Liefdesbang, niet beseffende dat dit onze laatste ontmoeting zou zijn.

Wat ik meeneem van Wibe, persoonlijk en professioneel, komt samen in deze quote van hem:

'Hoewel onbeantwoorde pijn aanvoelt als onherbergzaamheid in onszelf, is het onze taak haar te herbergen, zodat ze een antwoord krijgt en door ons bevestigd wordt in haar bestaan. Dat gebaar van zelfverantwoording geeft de opening naar haar werkelijk helen.'

Wibe Veenbaas

In liefde,
Hannah Cuppen

Waarom hebben alle dingen een naam?

TEKST: OKKE GERRITSEN

Zaterdag 16 november 2019, het is de afsluitende dag van een driedaagse met Wibe Veenbaas, genaamd *Delf mijn gezicht op. Wibe doet persoonlijk werk met alle 24 cursisten uit mijn driejarige groep. Bij het afscheid legt Wibe zijn hand op mijn schouder en kijkt me aan met die scherpe blik waarmee hij dwars door me heen lijkt zien. Hij zegt: 'Het is me opgevallen hoe ontzettend veel je hebt aangenomen!'*

Die zin. Het lijkt alsof de tijd stilstaat, alsof Wibe en ik alleen in de ruimte zijn. Het wordt stil in mij en ik laat de zin door me heen snijden. Zegt hij dit nu werkelijk? Tegen mij?! Ik was toch die man die zelden of nooit zomaar iets van iemand aannam? Even voel ik de grond onder me schudden. Ik kijk opnieuw in zijn ogen. Het klopt. Ik heb ontzettend veel aangenomen. En Wibe heeft het gezien, natuurlijk. Dat ik dit nog mag meemaken. Wat is er gebeurd?

Eerder deze dagen heb ik Wibe het geboortekaartje van mijn zoon overhandigd. Hij is op dat moment krap anderhalf jaar oud. Op het kaartje prijkt het gedicht van Wibe: *Waarom hebben alle dingen een naam?* Ik vind het spannend om hem dit kaartje te geven. Want ook al staat Wibe zijn naam erbij, ik heb hem niet gevraagd of we het mochten gebruiken. Wat zou hij daar mogelijk van vinden? Ik houd mijn adem in. Wibe kijkt aandachtig naar

het kaartje en ik zie zijn geraaktheid. Met vochtige ogen kijken we elkaar aan. 'Wat een geschenk,' zegt hij dan zacht, 'dankjewel.'

Hiermee komt een belangrijke beweging rond. In 2017 zat ik met een burn-out thuis. Net verhuisd, vol in een verbouwing, het partnerschap én de vriendschap met mijn compagnon waren met een klap tot stilstand gekomen. En mijn vrouw Suzanne en ik waren in verwachting van ons eerste en enige kind. Het kind waarvan we dachten dat het misschien wel nooit meer zou komen. Zo welkom!

We zochten naar een mooi klein gedichtje voor op het geboortekaartje. Ik vond *Waarom hebben alle dingen een naam?* en werd direct gegrepen door de titel. Ik kon niet anders dan verder lezen, ik werd het gedicht in gezogen. Het zijn maar een paar regels, maar wat een waarheid komt ermee tot uitdrukking. Het ontroert me en brengt me

bij hoe de natuur en het leven hun eigen ritme volgen. Hoe ik daar soms aan wil morrelen door te duwen en te trekken. Door niet los te willen laten waar ik zo van houd. Of door niet vol vast te pakken wat ik liever niet wil ervaren. En het brengt me bij de ontspanning, rust en ruimte die er komen wanneer ik erin slaag om me aan die natuurlijke gang der dingen toe te vertrouwen.

Het gedicht past goed bij de naam die we voor onze zoon hebben uitgekozen: Jonas. Het verhaal van Jonah gaat over verzet tegen en overgave aan dat wat zoveel groter is. Een verhaal dat bij mij raakt aan hoe ik lange tijd geen kinderen wilde omdat ik deze wereld te vol en bedreigend vond. Aan hoe ik iemand vond die me liet zien dat het leven mooi en de moeite waard is, ook om door te geven. En aan hoe ik uiteindelijk een volle JA kon voelen voor het vaderschap en het toen niet lukte. Hoe we de natuur een handje hebben geholpen en het wonder zich toch voltrok. Het brengt me bij het spanningsveld tussen macht en onmacht en bij wat een klus het is om daartussen te bewegen.

Het was duidelijk, dit was het gedicht waar we naar hadden gezocht. Maar wie had het eigenlijk >

Waarom hebben alle dingen een naam?
vroeg het meisje aan de meester.
Het was even stil – en hij antwoordde:
Wat een mooie vraag!

Je naam heb je van je ouders gekregen.
Omdat je een naam hebt, kan ik je roepen.
En als ik je roep, kun je bij mij komen.
En als je komt, kan ik je vasthouden.
En als ik je vastpak, kan ik je loslaten.

WIBE VEENBAAS

---

geschreven? Van Wibe Veenbaas had ik nog nooit gehoord. Ik ontdekte dat hij boeken had geschreven, een gevierd begeleider was en grondlegger van een instituut genaamd Phoenix Opleidingen. Mijn nieuwsgierigheid groeide. En een oud verlangen werd wakker. Ooit studeerde ik psychologie maar stopte omdat ik me niet kon vinden in wat deze studie mij wilde leren. Bovendien kreeg mijn eerste bedrijf al vleugels. Altijd bleef er iets knagen. In de laatste jaren voor mijn burn-out had ik me meer en meer toegelegd op het begeleiden van teams en organisaties. Ik wilde daarmee verder maar miste voor mijn gevoel een kader, een bodem, een van waaruit. Wat ik las over Phoenix beantwoorde aan een verlangen dat in mij leefde. Dit was belangrijk, er stond me iets te doen. Ik voelde me geroepen!

Zo kwam het dat ik in 2018 aan de driejarige opleiding begon. En nu ontmoette ik dan eindelijk Wibe. Ik kon hem het geboortekaartje geven met daarop het gedicht waarmee het voor mij allemaal begon. Een prachtig en dierbaar moment dat ik nooit zal vergeten.

Maar mijn verhaal is nog niet klaar. 'Het is me opgevallen hoe ontzettend veel je hebt aangenomen!', dat zei Wibe. Ik had inderdaad voortdurend op het puntje van mijn stoel gezeten, gefascineerd door hoe Wibe met mijn medecursisten had gewerkt. Diep onder de indruk was ik. En bang, dat was ik ook. Bang om met mijn eigen

vraag te komen. Eén voor één kwam iedereen voor mij aan bod. Tot het uiteindelijk mijn beurt was. Ik kon er niet meer onderuit.

Toen gebeurde er iets wonderbaarlijks. Ik begon te praten, maar ik zei niet wat ik me had voorgenomen te zeggen. Het leek alsof mijn onderbewuste het woord nam: 'Ik heb deze drie dagen steeds gedacht dat ik een vraag wilde inbrengen over mij en mijn vader. Nu voel ik dat het héél ergens anders over moet gaan. Over iets waar ik me enorm voor schaam en wat ik met maar zeer weinig mensen heb gedeeld. Wibe, ik heb je het geboortekaartje van Jonas gegeven met jouw gedicht erop. Nu wil ik het hebben over de kinderen die niet geboren mochten worden.' Ik sta versteld van wat ik zeg en van wat het met me doet. Vrijwel direct voel ik een immens verdriet opkomen. Nu is het Wibe die op het puntje van zijn stoel zit. Hij nodigt me uit om naast hem te komen zitten.

Dat doe ik en ga verder met vertellen. Ik voel de woorden en de tranen uit me stromen, ik loop een soort van leeg. Ik vertel over hoe ik in mijn eerste relatie, heel jong nog, samen was met Paula. Over hoe zij jaren eerder te horen had gekregen dat ze om medische redenen geen kinderen zou kunnen krijgen. En over hoe ze vervolgens toch zwanger werd van mij. Hoe er bij haar geen twijfel bestond dat de zwangerschap beëindigd diende te worden. De gang naar de kliniek, gerund door de

ouders van een van mijn beste vrienden, vreselijk.

En ik vertel over de tweede keer, met Fieke, met wie ik daarna een langere en zeer tumultueuze relatie kreeg. Over hoe zij zwanger werd nadat we onvoorzichtig waren geweest. Over hoe ik nu meer betrokken was bij het besluit maar zo sterk kon voelen dat ik met deze vrouw geen stabiele basis kon bieden aan dit kind. Ik vervloekte mezelf hiervoor, zo schuldig voelde ik me. Een andere kliniek, weer vreselijk.

Wibe stelt me maar één vraag: 'Heb je ze een naam gegeven?' Ik moet even naar adem happen. 'Nee', antwoord ik verbouwereerd. 'Oké', zegt Wibe, 'Ga maar eens rechtop zitten met je beide benen stevig op de grond. En sluit je ogen.' Ik voel zijn warme aanwezigheid naast me, ik voel me veilig en geborgen bij hem. 'Leg nu je linkerhand met de open kant omhoog op je linkerknie.' Ik volg hem en vraag me af wat er komen gaat. 'Stel je voor hoe de eerste vrucht op je linkerhand ligt. Als een soort ei. Hoe ziet dat eruit?' Ik kom in een andere interne staat, eentje van verwondering en ontroering. Ik antwoord dat het best groot is, en ik maak een gebaar om te duiden hoe groot precies. 'Heeft het ook een kleur?', vraagt Wibe. 'Ja, het is blauw!', zeg ik, 'Diep azuurblauw, heel mooi is het. En het is best zwaar. Het beweegt een beetje, het leeft.' Weer komen de tranen, maar nu vanwege de schoonheid van deze ervaring en de ontroering die die >

De volgende Vuurvogel

Het thema voor de volgende Vuurvogel is:

Eros

Liefdesenergie is een bron in je werk als begeleider of trainer. Wat zijn jouw codes in het spannende speelveld van nabijheid, ordening en grenzen – en hoe zet jij je vrouwelijke, mannelijke of andere genderenergie hierbij in? Het vuur van Eros en de koelte van een leerlandschap houden elkaar in evenwicht. Met mythen, verhalen, kunst en muziek als verruimende toegangspoort. Wat geeft jou inspiratie en houvast? We lezen het graag!

Stuur je inzendingen voor 1 maart naar:

vuurvogel@phoenixopleidingen.nl

Liefst ontvangen we naast je tekst ook een foto of beeld als jpg (min. 1 MB) dat we erbij kunnen plaatsen.

Je bijdrage kan worden gepubliceerd op papier of digitaal, op phoenixopleidingen.nl, Facebook of LinkedIn.

Vuurvogel digitaal

Lees jij de Vuurvogel liever digitaal?

Ga dan naar phoenixopleidingen.nl/actueel

Vuurvogelarchief

Alle nummers van de Vuurvogel zijn online terug te vinden. phoenixopleidingen.nl/actueel

bij me oproept. 'Nu doe je hetzelfde met je rechterhand', zegt Wibe, 'Op die hand komt de tweede vrucht, wat zie je?' 'Deze is rood', antwoord ik, 'Robijnrood met af en toe een zweem van een lichtere kleur, een soort vlammen, vurig rood ei. Het is ongeveer even groot als het blauwe, iets zwaarder nog. En dit beweegt ook.' De tranen stromen nu langs m'n wangen.

'Nu hef je voorzichtig je linkerhand; breng hem langzaam omhoog en stel je voor hoe het blauwe ei van je hand opstijgt naar de hemel. Volg het met je ogen steeds verder en verder weg, tot het een ster wordt aan de hemel, een prachtige fonkelende ster.' Ik huil een diep verdriet, uit m'n tenen komt het. 'Kan je hem zien, de ster?' 'Ja', stamel ik door mijn tranen heen. 'Dan doe je nu hetzelfde met het rode ei. Breng je hand voorzichtig omhoog en laat het opstijgen naar de hemel, kan je het zien gaan? Laat ook dit ei, deze vrucht, een ster worden, een fonkelende ster aan de hemel.' Ik zit met twee armen gestrekt omhoog, geopende handen, en mijn hoofd naar de hemel gericht, ogen dicht, ongeremd huilend naast Wibe in de stoel. Mijn verdriet gaat over meer dan alleen de onmacht en de schaamte. Ik moet langs de schuld die ik voel vanuit mijn opvoeding, waarin ik zo heb geleerd dat het leven het meest waardevolle is op aarde. Waarin ik heb geleerd dat wij als mensen op aarde zijn om het leven zin te geven, het zinvol te maken. Met deze twee zielen die niet geboren mochten worden, heb

ik in mijn beleving precies het tegenovergestelde gedaan. Bijna niet te verteren.

'Laat nu je handen maar weer zakken en leg ze weer in je schoot', zegt Wibe enige tijd later. Ik kom tot rust. Ik voel m'n voeten op de grond en ik voel m'n lijf. Het is stevig en licht tegelijk, ik ben iets kwijt. Een diep verdriet waarvan ik niet wist dat het in me woonde. 'Kijk eens rond in kring', zegt Wibe iets later, wanneer ik mijn ogen weer open. Ik zie mijn vertrouwde groep, de groep waar ik bij hoor, met de mensen waar ik inmiddels van ben gaan houden, stuk voor stuk om wie ze zijn. Ze kijken me liefdevol aan, diep geraakt door waar ze zojuist getuige van zijn geweest. Ik voel me gezien en welkom.

Na Wibes overlijden op 24 september kwam dit hele verhaal weer boven. Het hield me wakker in de nacht. Wibe, die voor mij zo verbonden is met nieuw leven én met niet geleefd leven. Letterlijk en figuurlijk op veel verschillende lagen. Het was alsof er wederom iets uit mijn onderbewuste om aandacht vroeg. Na weer een slapeloze nacht zocht ik mijn notitieboekje van dat bewuste cursusjaar 2019-2020. Ik las wat ik had opgeschreven nadat Wibe zo mooi met me had gewerkt: 'Ik wil Fieke vertellen over wat ik gedaan heb bij Wibe. En ik wil een altaartje maken voor mijn twee ongeboren kinderen.' Het altaartje kwam er, twee mooie gepolijste edelstenen, een azuurblauwe en een robijnrode,

liggen aan de voeten van een grote porseleinen boeddha op een ereplaats in de slaapkamer. Met Fieke heb ik dit alles echter nooit gedeeld. Ik durfde niet. Dat is wat er nog dient te gebeuren, weet ik opeens. Het is alsof Wibe zelfs na zijn dood nog laat weten: het is nog niet klaar.

Inmiddels heb ik contact gezocht met Fieke en heb haar het hele verhaal verteld. Dat lucht op. Binnenkort zien we elkaar voor een lange wandeling, echt fijn. Weer een beweging die rond komt. Ik stel me voor hoe Wibe goedkeurend naar me kijkt met die prachtige pretogen van hem. En dan denk ik weer aan wat hij die namiddag in november tegen me zei: 'Het is me opgevallen hoe ontzettend veel je hebt aangenomen!'

Dag lieve Wibe.

Dankjewel, rust zacht. 🌸

De namen Fieke en Paula zijn gefingeerd.

Hij kon toveren met taal,
stenen zacht maken,
vuur uit water en regen uit dorst.
Zijn schaatspak met het logo van Levinas,
Spinoza op zijn bagagedrager,
vertelde hij verhalen over de bron en van zilveren vogels.
Wetend, vallend, struikelend
in de zoektocht naar essentie.
Leerling en leermeester tegelijk.

Het was jaren later...
gold het geheim nog?
Telde het oude verhaal?
Wie bewaarde het eigenlijk
en hoe gaf je het door?

Een zilveren vogel
bijna bij toeval terug
gevonden in de Nijl.
Blind achterwaarts lopend,
terug naar de bron.
Van nachtwerk dagwerk maken.
Jouw licht erop laten schijnen
betekende nieuwe glans in het nu.

Op elke plek en op elke laag
kreeg de zilveren vogel
een andere betekenis.
Het gaat om het ei, zei de een;
om de vleugels en de wind, zei de ander.

Wat dacht je van het nest en de takken?
Het is een sprookje, zei de man,
het is een ambacht, zei de vrouw.
Alleen de vogel in de lucht
wist van de draagkracht van de zwerm
van focus houden op de horizon
en het ultieme gevoel van vrijheid.
Zo is het bedoeld, zei hij
die geloofde in zilveren vogels,
in vuur maken uit water en regen uit dorst.

Joke Goudswaard
